

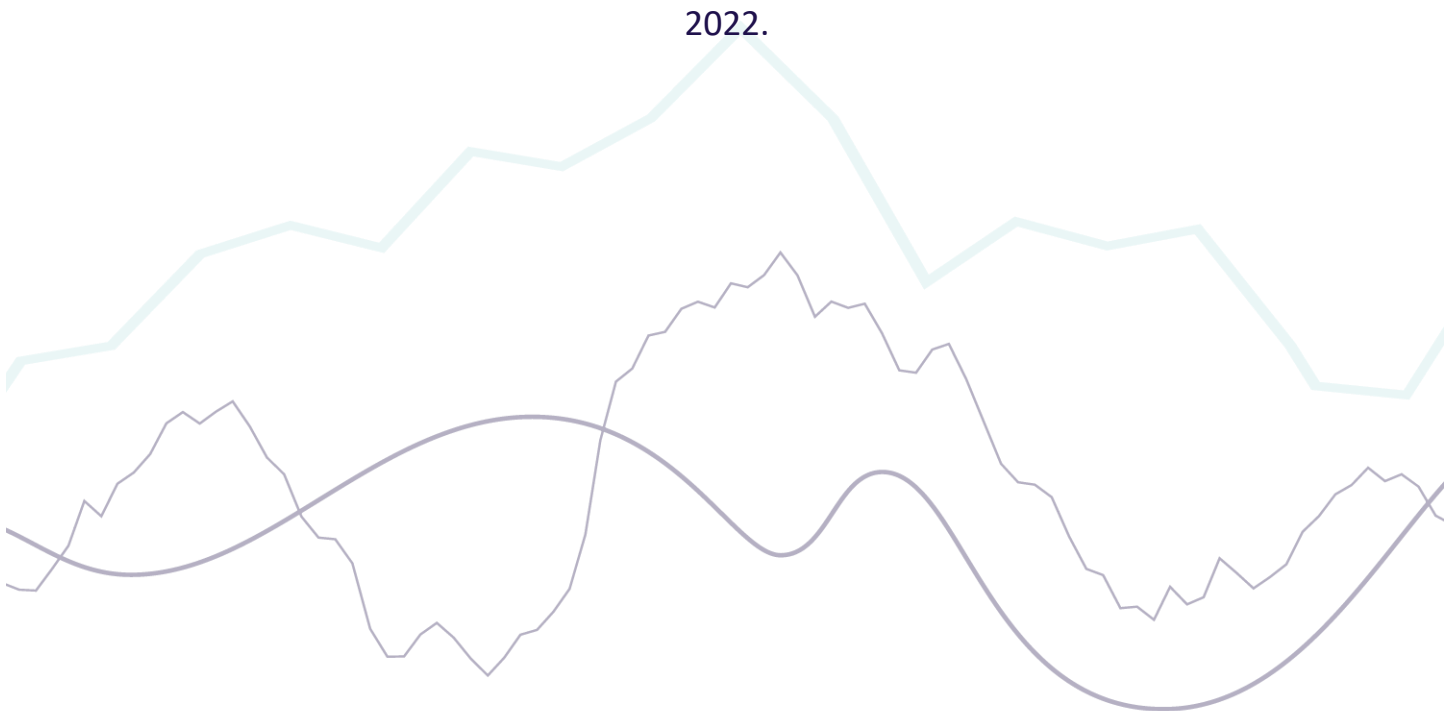

ÁLLAMI SZÁMVEVŐSZÉK

ELEMZÉS

A MEZŐGAZDASÁG HOZZÁJÁRULÁSA A GAZDASÁGI NÖVEKEDÉSHEZ

2022.

ÁLLAMI SZÁMVEVŐSZÉK

ELEMZÉS

A MEZŐGAZDASÁG HOZZÁJÁRULÁSA A GAZDASÁGI NÖVEKEDÉSHEZ

Engedélyező:

Domokos László
Domokos László
elnök

Az Elemzés
az interneten
a www.asz.hu
oldalon
olvasható.

Szerkesztő:

SZIKSZAINÉ KIRÁLY MÁRIA projektvezető

Az elemzés elkészítését felügyelte:

DR. NÉMETH ERZSÉBET felügyeleti vezető

Készítették:

SZIKSZAINÉ KIRÁLY MÁRIA projektvezető

HEGEDŰS RÓZA számvevő

NAGY LÁSZLÓ számvevő

VARGA ALEXANDRA ILDIKÓ számvevő-gyakornok

Kiadja az Állami Számvevőszék

EL-3573-011/2022.

TARTALOMJEGYZÉK

▶	KÖVETKEZTETÉSEK	5
▶	AZ ELEMZÉS TÁRSADALMI INDOKOLTSÁGA, CÉLJA ÉS MÓDSZERE	6
	Társadalmi indokolttság és az elemzés célja	6
	Módszerek.....	6
▶	ELEMZÉS	8
▶	1. A MEZŐGAZDASÁG SZEREPE A GDP ALAKULÁSÁBAN	8
	1.1. A kibocsátás és a folyó termelőfelhasználás értékét befolyásoló tényezők.....	8
	1.2. A mezőgazdaság szerkezetének változása és a GDP-hez való hozzájárulása	12
	1.3. A mezőgazdasági import és export alakulása.....	16
▶	2. A MEZŐGAZDASÁG TERMELÉKENYSÉGÉT ÉS HATÉKONYSÁGÁT BEFOLYÁSOLÓ TÉNYEZŐK ALAKULÁSA.....	19
	2.1. A mezőgazdaság termelékenységi mutatóinak alakulása.....	19
	2.2. A termelékenységre ható tényezők.....	20
	2.2.1. A foglalkoztatás és a képzettség alakulása	20
	2.2.2. A mezőgazdasági beruházások alakulása.....	21
	2.2.3. Vízgazdálkodás a mezőgazdaságban.....	22
▶	3. A KÖZÖS AGRÁRPOLITIKA HATÁSA A GAZDASÁGI NÖVEKEDÉSHEZ VALÓ HOZZÁJÁRULÁSRA.....	24
	3.1. Közös agrárpolitika (KAP) uniós és hazai támogatásai.....	24
	3.2. A GDP-ben számba nem vehető támogatások alakulása.....	25
	3.3. Zöldítés, biológiai sokféleség, „Farm to Fork”	26
	3.4. A KAP jövője és a Digitális Agrárstratégia	28
▶	FELHASZNÁLT IRODALOM.....	30
▶	JOGSZABÁLYOK ÉS KÖZJOGI SZERVEZETSZABÁLYOZÓ ESZKÖZÖK JEGYZÉKE.....	33
▶	RÖVIDÍTÉSJEGYZÉK.....	34
▶	FOGALOMTÁR.....	35
▶	1. SZ. FÜGGELÉK – KÁRTALANÍTÁS ÉS KÁRENYHÍTÉS ALAKULÁSA 2015-2021. ÉVEKBEN	38
▶	2. SZ. FÜGGELÉK – FONTOSABB NÖVÉNY- ÉS ÁLLATI TERMÉKEK FELVÁSÁRLÁSI ÁRAI 2017-2021 KÖZÖTT	39
▶	3. SZ. FÜGGELÉK – AGRÁRIUM KIBOCSÁTÁSÁNAK MEGOSZLÁSA 2010-2020. ÉVEKBEN	41
▶	4. SZ. FÜGGELÉK – MEZŐGAZDASÁGI TERMÉKFAJTÁK EXPORT-, IMPORT SZERKEZETE 2016-2020. ÉVEKBEN.....	42
▶	5. SZ. FÜGGELÉK – A MEZŐGAZDASÁGI MUNKAERŐ TERMELÉKENYSÉGE 2020-BAN AZ EU27 TAGORSZÁGOKBAN	43

KÖVETKEZTETÉSEK

Az elemzés célja, hogy bemutassa a mezőgazdaság nemzetgazdasági súlyát, a kibocsátási volumenét, az ágazat termelékenységének, hatékonyságának trendjeit, az agrárpolitika és agrártámogatások alakulását, illetve ezeknek a gazdasági növekedésre gyakorolt hatását. Az elemzés több metszetben értékeli az ágazat gazdasági növekedéshez való hozzájárulására ható tényezőket.

Hazánkban a mezőgazdaság súlya, illetve részesedési aránya a bruttó hozzáadott értékben az uniós átlaghoz képest magasnak mondható. Az elemzett időszakban (2010-2020) a mezőgazdaság folyóáron számított bruttó hozzáadott értéke 95,7%-kal emelkedett, a 2010. évi 833,9 Mrd Ft-ról 2020-ra 1 632,1 Mrd Ft-ra, amivel 3,6-4,7%-os arányban járult hozzá a nemzetgazdaság bruttó hozzáadott értékéhez. Az ágazatnak a gazdasági növekedéshez való hozzájárulása meglehetősen alacsony (-0,9 és +0,6 százalékpont közötti) volt, aminek oka a kibocsátás volumeningadozás mellett a jövedelempótló agrártámogatásoknak az alapáron számított bruttó hozzáadott értékben képviselt magas aránya, valamint a piaci áron számított folyó termelőfelhasználásnak növekedése.

Az elemzés a mezőgazdasági számlák hároméves mozgóátlagolás módszerével készített értékelése szerint 2018-tól a termelőfelhasználás növekedése meghaladta a kibocsátás növekedését, ami jelentős jövedelemcsökkenést okozott a mezőgazdaságban. A mozgóátlagolás nélküli nettó vállalkozói jövedelemen belül a mezőgazdasági támogatások aránya átlagosan 65,3% volt, de csökkenő tendenciát mutatott.

A magyar agrártermelés bruttó kibocsátásában az elmúlt évtizedben emelkedett a gabona-, az ipari- és takarmánynövények részaránya, minden más agrártermék aránya csökkent, így a kisebb hozzáadott értékű termékek részaránya nőtt. A mezőgazdaságra használt területek hasznosítási aránya is átalakult, a konyhakertek az urbanizáció következtében szinte teljesen eltűntek, a magasabb hozzáadott értéket termelő gyümölcsösök 10,5%-kal, a szőlőterületek 25,0%-kal csökkentek.

A mezőgazdaság külkereskedelmi egyenlege 2015 és 2020 között 816 és 991 Mrd Ft közötti pozitív egyenleget mutatott. Az exportban azonban lényegesen alacsonyabb volt a feldolgozottság aránya, mint az importban. Miközben Magyarország az alapvető élelmiszerek tekintetében önellátó, addig a gépek, műtrágya, valamint növényvédőszeres esetében a hazai önellátottság szintje sérülékenységet jelent a kibocsátás növelése tekintetében.

A gazdaságok száma 2010-ről 2020-ra kétharmadára csökkent. Ennek következtében az egy gazdaságra jutó földterület nagysága minden művelési ágban emelkedett, ami növelte a birtokkoncentrációt. Az ágazat munkaerő termelékenysége megduplázódott, de még így is csak az EU27 átlagának 60,2%-át érte el 2020-ban. Az egy hektárra jutó bruttó hazai termék a mezőgazdasági területek 5,5%-os csökkenése mellett 2,1-szeresére nőtt. A termelékenységi mutatók növekedése mögött a gazdaságosabb termelési lehetőségeket biztosító birtokkoncentráció, a támogatásoknak és a kedvező mezőgazdasági hitellehetőségeknek köszönhető technológiai fejlesztések, továbbá az öntözéses gazdálkodás kiterjesztése álltak. Nőtt az öntözött területek aránya. Míg 2010-ben a vízjogilag öntözni engedélyezett területek 31,4%-át, addig 2020-ban már 60,2%-át öntözték. A mezőgazdaságban dolgozók képzettsége az elemzett időszakban nőtt, ezzel párhuzamosan jelentősen csökkent a csak gyakorlati tapasztalattal rendelkezők száma.

A gazdálkodók jövedelmének biztos forrásául szolgáló uniós és nemzeti földalapú támogatások nagyságrendje 2010-ről 2020-ra másfélszeresére emelkedett, 255,8 Mrd Ft-ról 404,2 Mrd Ft-ra. A támogatások közül a legjelentősebb arányt képviselő egységes területalapú támogatás azonban önmagában nem segíti a kibocsátás ösztönzését, mert nem követel meg semmilyen művelési és/vagy fejlesztési tevékenységet a gazdáktól. A 2021-2027. évekre kialakított közös agrárpolitika már biztosítja a mezőgazdasági termelők számára, hogy szélesebb körben alkalmazhassák a precíziós gazdálkodási technológiákat, így kevesebb erőforrás felhasználásával többet termelhessenek, csökkentve egyúttal a környezeti hatásokat.

AZ ELEMZÉS TÁRSADALMI INDOKOLTSÁGA, CÉLJA ÉS MÓDSZERE

Társadalmi indokoltság és az elemzés célja

A mezőgazdaság alapvető szerepet tölt be Magyarország gazdaságában, mivel hazánk természeti adottsága a kiterjedt termőterület. Az ágazatnak meghatározó szerepe van a foglalkoztatásban, az élelmiszeripar alapvető beszállítója, kiemelt a szerepe a fenntarthatóság biztosításában, és támogatáspolitikájában a környezetvédelmi szempontok előtérbe kerülése is egyre számottevőbb. A munkaerő csökkenése a 2017. évtől kezdődően egyre inkább kikényszerítette a mezőgazdaságban is a termelékenység növelését, amihez a különféle uniós és állami támogatásokkal ösztönző agrárpolitika is hozzájárult. A hasznosítható mezőgazdasági terület csökkenését okozó urbanizáció, ipartelepítés, település-, infrastruktúra- és üdülőfejlesztés, bányászat, továbbá a hulladékelhelyezés kedvezőtlenül érintheti a mezőgazdasági kibocsátás volumenének alakulását.

Az agrárgazdálkodás speciális gazdasági ágazat, mivel a mezőgazdasági termelők jövedelme az EU-ban mintegy 40%-kal alacsonyabb a többi gazdasági ágazatban elért jövedelemnél. A mezőgazdaság jobban függ az időjárási és az éghajlati viszonyoktól, mint sok más gazdasági ágazat, továbbá időigényes folyamat a termelés fogyasztói kereslethez igazítása. A gazdálkodóknak a költséghatékonyság mellett a költségnövekedést indukáló fenntartható és környezetbarát termelésről is gondoskodniuk kell, miközben megóvják a talajt és a biológiai sokféleséget. (EB, 2022d)

A napjainkban a járvány, valamint az orosz-ukrán háború miatt kialakult gazdasági krízis felértékelte a mezőgazdaság szerepét a nemzetgazdaságban. Az esetleges élelmiszerhiány kialakulásának kockázata ráirányította a figyelmet az önellátás fontosságára, valamint a kibocsátás volumenének növelésére, amihez elengedhetetlen a jövedelmezőség, ehhez pedig a termelékenység javítása. A COVID-19 világjárványban fellépő logisztikai és szállítási problémák, valamint a termelési láncok sérülése a mezőgazdaságot is kedvezőtlenül érintették, ezért a Kormány a 2020-2024. évi Konvergencia programban a COVID-19 világjárvány miatt a kiemelt ágazatok közé sorolta a mezőgazdaságot. Napjainkban és a jövőben is kiemelt jelentőséggel bír az agrárágazatban a magyarországi mezőgazdasági termelők jövedelemtermelő képességének javítása, egyrészt a jövedelmezőség fokozása, másrészt a világ népességnövekedéséből eredő többlet élelmiszerigény biztosítása miatt. 2020 után az EU a világ mezőgazdasági exportőrévé vált, amelynek további fejlődését a közös agrárpolitikának is támogatnia kell.

Az elemzés célja – a 2010-2020. évi adatok felhasználásával – bemutatni a mezőgazdaság nemzetgazdasági súlyát, kibocsátási volumenét, az agrárpolitika és agrártámogatások alakulását, a mezőgazdasági ágazat termelékenységének, hatékonyságának változását, a jövőbeli EU-s és hazai támogatások várható hatását, azoknak a gazdasági növekedéshez való hozzájárulását. Az elemzés érinti a COVID-19 világjárvány mezőgazdaságra gyakorolt hatásai ellensúlyozása érdekében kialakított válságkezelő támogatási programokat.

Módszerek

Az elemzés jellemzően a 2010-2020 közötti időszakot dolgozta fel, elsődlegesen a KSH és az Eurostat által publikált adatokat használta a folyamatok értékeléséhez. A KSH az export, import tevékenységre 2015-től, az agrárgazdasági beruházásokra 2017-től publikált adatokat a nemzeti számlák rendszerében, amelyekből a mezőgazdasági arányok az elemzésben meghatározásra kerülhettek. Ezeken a területeken rövidebb idősorok értékelik az ágazat helyzetét, a kialakult trendeket.

Az elemzés nem terjed ki az agrobiznisz és a vidékfejlesztés népességmegtartó szerepének értékelésére, kizárólag a mezőgazdasági ágazat (mezőgazdaság, erdőgazdálkodás, halászat) gazdasági növekedéshez való hozzájárulását befolyásoló tényezőket, azok változását és közpénzügyi vetületeit veszi számba. Nem tér ki a mezőgazdaságnak az országos foglalkoztatásban betöltött területi kiegyenlítő szerepére, valamint az orosz-ukrán háború miatt felértékelődött élelmiszer készletezés kérdéskörére.

A KSH által készített nemzeti számlák rendszerében a szervezeti egységek a főtevékenységük alapján kerülnek besorolásra valamely szakágazatba. Ezért a mezőgazdaság szakágazat adatai nem tartalmazzák azoknak a vállalatoknak a mezőgazdasági tevékenységét, amelyeknek nem a mezőgazdaság a főtevékenysége, ez a teljesítmény más ágazatokban jelenik meg. Ugyanakkor a mezőgazdaságban veszi számba azoknak a vállalatoknak a nem mezőgazdasági tevékenységét is, amelyeknek a mezőgazdaság a főtevékenysége. A nemzeti számlák rendszerében az egyedi adatokon a KSH még számos makro szintű kiigazítást is végez (pl. nem megfigyelt gazdaság – 5 fő alatti szervezetek, az 5-49 fő közötti vállalkozások – adatainak becslése), hogy az ESA 2010 jogszabály előírásainak megfelelő adathoz jusson. A vállalati beszámolókból, a társasági adóbevallásokból és a teljesítménystatisztikákból állítja össze az adatokat. A nonprofit intézmények esetében a KSH statisztikai adatgyűjtése jelenti az adatforrást. A gazdasági egységek szektorba sorolását az ESA2010 kézikönyv 2. fejezete szabályozza, az ágazati besorolást a TEÁOR besorolások határozzák meg. A KSH 2014 szeptemberétől – az 549/2013/EU parlamenti és tanácsi rendelet alapján – az ESA 2010 módszertannak megfelelően állítja össze Magyarország éves és negyedéves nem pénzügyi nemzeti számláit.

A Mezőgazdasági számlarendszer összeállítása a „Az Európai Parlament és a Tanács 138/2004/EK rendelete (2003. december 5.) a közösségi mezőgazdasági számlarendszerről” alapján történik. A KSH a Mezőgazdasági Számlarendszer összeállításához az OSAP 1758 számú statisztikai jelentésen gyűjt adatokat a mezőgazdasági tevékenységet végző szervezetek ráfordításairól és a bevételeiről. Adatszolgáltatásra kötelezett minden mezőgazdasági (vadgazdálkodást is beleértve), erdőgazdálkodási és halászati tevékenységet (termelést, szolgáltatást) fő- vagy másodlagos tevékenységként végző gazdasági és nonprofit szervezet, valamint költségvetési szerv és költségvetési rend szerint gazdálkodó szervezet. Az árbevétel részletezése alapján kerül a gazdasági szervezet statisztikai szempontból ágazati besorolásra. Az egyes tevékenységek árbevételét, illetve a tevékenység végzése érdekében aktivált saját teljesítmények értékét részletezik a vállalkozások a statisztikai jelentésben. Amennyiben az adatszolgáltató az EVA, KATA törvény hatálya alá tartozó közkereseti társaság vagy betéti társaság és – választása alapján – költségeiről nem vezet nyilvántartást, akkor azokról nem kell adatot szolgáltatnia. Így ezen szervezetek esetében a termelőfelhasználás csak becsléssel határozható meg, vagy bevételeiket a kibocsátás adatából is ki kell hagyni, hogy a számbavétel a bevételi és költségoldalon ugyanazon szervezetek adatait összemérhető módon tartalmazza. Arról nyilvánosan elérhető KSH módszertani információ nem áll rendelkezésre, hogy ezek közül mely módon történik az adatok számbavétele a mezőgazdasági számlák rendszerébe tartozó adattáblák esetében.

Az elemzés mind a nemzetgazdasági számlák, mind a mezőgazdasági számlák statisztikai adatait felhasználta az értékelés során, elfogadva azokat validált adatként. Az Eurostat adatai vonatkozásában a nemzeti számlákat a 2013. június 26-i 549/2013. sz. tanácsi rendelet formájában elfogadott európai számlarendszerrel (ESA 2010) összhangban állítják össze.

Amennyiben az adatok 2021. évi változása érdemi befolyással lehet a mezőgazdaság jövőbeli helyzetére, akkor a 2021. évre is kiterjedő idősorok mutatják be a megváltozott körülményeket. Az elemzés a közös agrárpolitika jövőbeni fejlődési irányait az elemzett időszakon túl megjelenő publikációk alapján is értékeli.

Az elemzés felhasználta a szakminisztérium és az EU honlapján megjelent jelentéseket, kiadványokat, statisztikai adatokat, publikációkat és elemzéseket. Az elemzésben levont egyes következtetések alátámasztására az Országgyűlés által elfogadott éves zárszámadási törvények adatai, valamint a parlament.hu oldalon szereplő dokumentumok szolgáltak. Az elemzés a témában releváns, nyilvánosan hozzáférhető dokumentumok, szakirodalmi, valamint egyéb publikációk értékelését a dokumentum elemzés módszerével végezte.

Az elemzés közpénzügyi nézőpontból közelíti az érintett kérdésköröket. Mérceként szolgált az elemzés készítésekor a mezőgazdasági termelés volumenének és jövedelmezőségének alakulása, a nemzetgazdasági bruttó hozzáadott értékhez viszonyított aránya, az államadósság-szabály érvényesülése szempontjából fontos GDP-hez való hozzájárulása, a mezőgazdaság termelékenységének változása, valamint az EU szintű és hazai agrárpolitikáknak a gazdasági növekedéshez való hozzájárulása. Az elemzés kritériumként állítja az agrárpolitikák célkitűzéseit, a termelékenység növelésének lehetőségeit.

ELEMZÉS

1. A MEZŐGAZDASÁG SZEREPE A GDP ALAKULÁSÁBAN

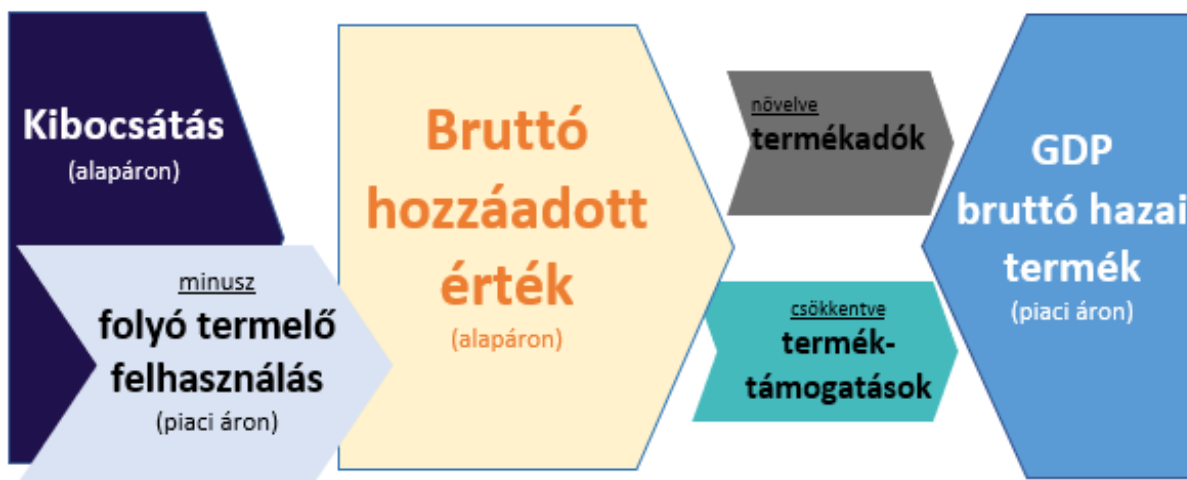
A mezőgazdaság sajátos területe a nemzetgazdaságnak, mert egyrészt stratégiai szempontból alapvető szerepet tölt be, másrészt egyéb ágazatok felhasznált alapanyagát biztosítja. A nemzetgazdaság szempontjából a mezőgazdaság létkérdés, de hazánkban nem tekinthető jelentős jövedelemtermelő szektornak, mivel a gazdasági növekedéshez való hozzájárulása csekély. Meghatározó tényező azonban a környezetvédelmi és fenntarthatósági célok elérésében, továbbá érdemi szerepet játszik az exportban és a foglalkoztatásban.

Az ország területi elhelyezkedésének és kedvező természeti adottságainak (jó minőségű termőtalaj, kontinentális éghajlat) köszönhetően Magyarországon egyes növénnyípusokból jelentős mennyiségű és kiváló minőségű élelmiszer előállítására van lehetőség, amely a hazai igények kielégítésén túl lehetőséget biztosít az exportálásra is.

A szélesesen értelmezett, nehezen számszerűsíthető agrobizniszhez tartozik az élelmiszer-gazdaság, az élelmiszer-gazdaság termékeit feldolgozó és forgalmazó tevékenységek, valamint az élelmiszeripar. Az FM 2017-es tanulmányában megfogalmazásra került, hogy 2014-ben a kibocsátás alapján az agrobiznisz súlya legalább 15,8%, a hozzáadott érték szerint 12,5% volt a nemzetgazdaságban, ugyanakkor a szinergikus hatások és a gazdaság nem látható részei révén egyes szakértői becslések szerint nagysága elérheti a nemzetgazdaság 23-25%-át is. (FM, 2017)

A GDP alakulását termelési oldalról alapvetően a kibocsátás és a folyó termelőfelhasználás elemei határozzák meg, amely tényezőket nemzetgazdasági számlák és a mezőgazdasági számlák rendszerének adatai értékelésével mutatja be az elemzés.

1. ábra: A bruttó hozzáadott érték makrogazdasági keretrendszere

Forrás: KSH, Módszertani dokumentáció alapján ÁSZ szerkesztés

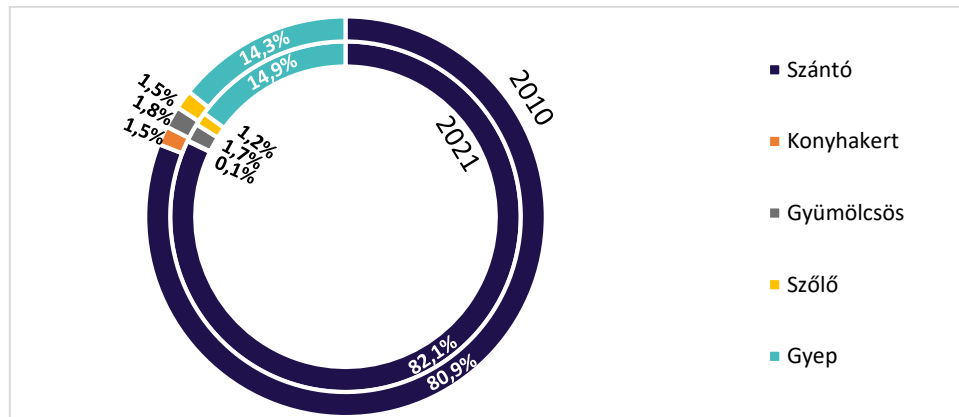
1.1. A kibocsátás és a folyó termelőfelhasználás értékét befolyásoló tényezők

Magyarország területe 9,3 millió hektár, melynek 57,1%-a mezőgazdasági terület, 20,8%-a erdő, 21,3%-a művelés alól kivett terület, a fennmaradó rész pedig halastó és nádas volt 2019-ben¹. A mezőgazdasági terület nagysága 2021-ben meghaladta az 5,0 millió hektárt, amely 5,5%-kal volt kevesebb a 2010. évi terület nagyságánál.

¹ 2020. évről nem áll rendelkezésre pontos adat, mert 2020-ban adatgyűjtési módszertani változás történt, amely jelentős adatváltozást okozott.

A mezőgazdasági területek arányváltozását mutatja be a következő ábra:

2. ábra: Magyarország mezőgazdasági területének művelési ág szerinti megoszlása (2010 és 2021)

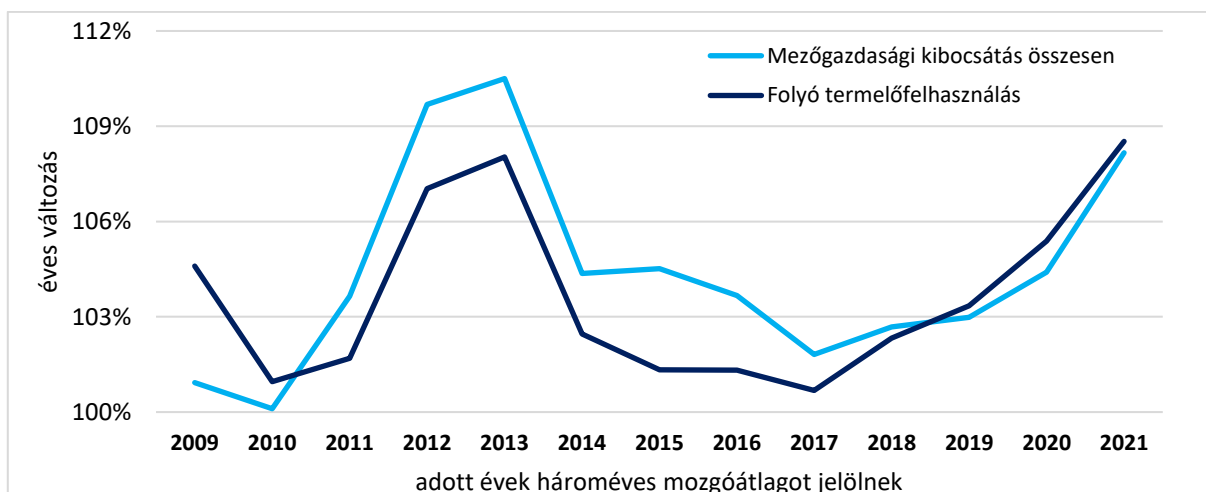
Forrás: KSH, 19.1.1.8. Mezőgazdasági számlák rendszere alapján ÁSZ szerkesztés

Az utóbbi 12 évben minden mezőgazdaságra használt terület csökkent és hasznosítási arányuk is átalakult. A konyhakertek szinte teljesen eltűntek, míg a gyümölcsösök területe 10,5%-kal, aránya 9,4%-kal, a szőlőterületek 25,0%-kal, arányuk 20,0%-kal csökkent. A szántóterület 4,1%-os csökkenése ellenére a művelési szerkezetben aránya 80,9%-ról 82,1%-ra nőtt 2021-re, ami így növelte a kisebb hozzáadott értékkel rendelkező termékek, továbbá a kevesebb foglalkoztatottal művelt területek arányát.

A konyhakertek csökkenése az urbanizációs hatás eredménye, míg az egyéb területcsökkenések az ipartelepítéshez, a település-, infrastruktúra- és üdülőfejlesztéshez, a bányászathoz, továbbá a hulladékelhelyezéshez, az utóbbi időben pedig az alternatív energia előállítását biztosító napelemparkok telepítéséhez kapcsolódtak. Különösen a magasabb hozzáadott értékű, további feldolgozásra alkalmas gyümölcsösök és szőlőterületek csökkenése kedvezőtlenül hatott az ágazat GDP előállító képességére.

A mezőgazdasági kibocsátás és a folyó termelőfelhasználás az elemzés időszakában hektikusan alakult. Emiatt az elemzés a folyamatok egy-egy évi értékének meghatározásához hároméves mozgó átlaggal kalkulált adatokkal mutatja be a kibocsátás és a folyó termelőfelhasználás² alakulását.

3. ábra: A mezőgazdasági kibocsátás értékének és folyó termelőfelhasználásának alakulása 2009-2021 (évenkénti változás az előző hároméves mozgóátlaghoz képest, %-ban)

Forrás: KSH, 19.1.1.2. Mezőgazdasági számlák rendszere alapján ÁSZ szerkesztés

A „kisimított” adatok alapján látható, hogy az utolsó három évben a mezőgazdaság folyó termelőfelhasználásának emelkedése gyorsabb volt, mint a megtermelt mezőgazdasági termékek értékének

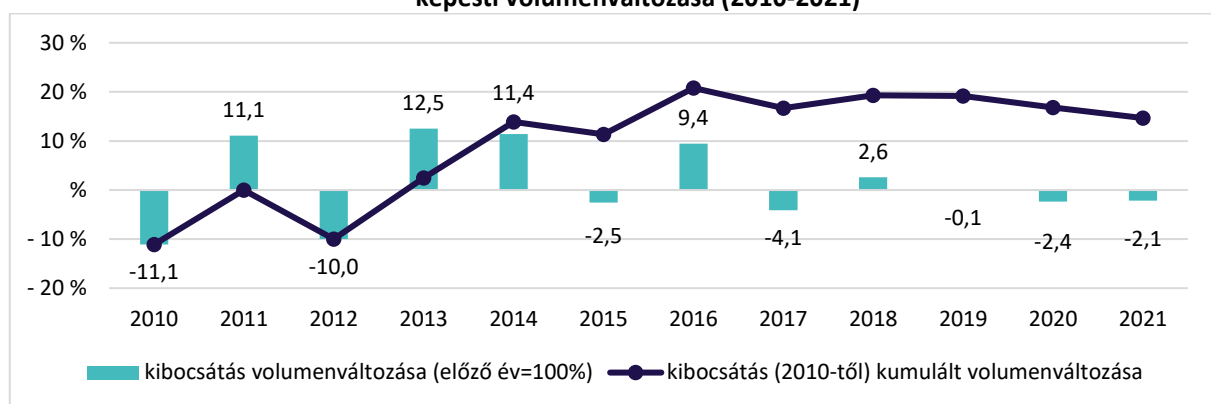
² A 2009-es adat a 2007, 2008 és 2009. évek értékeinek átlagát tükrözi, hasonlóan a 2021-es adat a 2019-2020-2021. évek átlagát mutatja.

emelkedése. Ez együtt járt a mezőgazdaság bruttó hozzáadott értéke kibocsátáson belüli arányának csökkenésével.

A mezőgazdaság jövedelmezőségének alakulásában több tényező játszott szerepet, a kibocsátás szerkezetének alakulása és volumenváltozása, a termelői árindex és a ráfordítások árindexének változása, továbbá a termelékenység változása és a támogatások alakulása.

A mezőgazdasági termelés volumene jelentősen ingadozott az elemzett időszakban, amely a jövedelmezőség mellett az időjárási viszonyok változásával és a mezőgazdasági járványokkal volt összefüggésben. Az utóbbiak miatt felmerülő költségek mérséklésére a magyar állam a gazdálkodóknak kártalanítást és kárenyhítést nyújtott a központi költségvetésből az „állat, növény- és GMO-kártalanítás” és a „nemzeti agrárkár-enyhítés” jogcímeiről, ami kompenzálta a kibocsátás értékének csökkenését. A kártalanítási- és kárenyhítési támogatások 2015-2021. évi adatait az elemzés 1. sz. függeléke mutatja be részletesen. A mezőgazdaság kibocsátási volumenének változását mozgóátlagolás nélkül a 4. ábra szemlélteti:

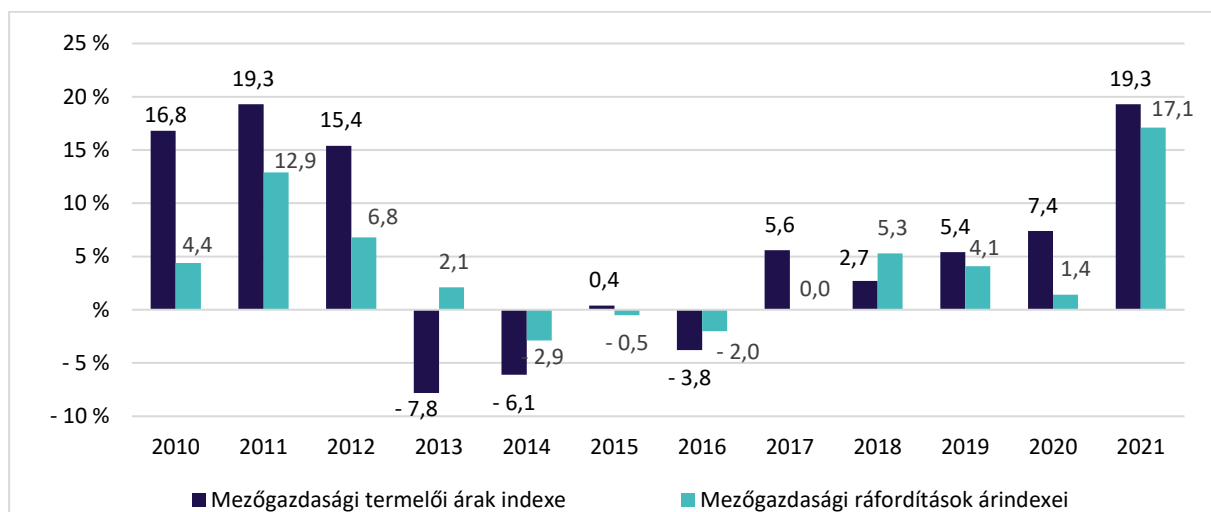
4. ábra: A mezőgazdasági kibocsátás volumenváltozása (előző év=100%) és a kibocsátás 2010-hez képesti volumenváltozása (2010-2021)

Forrás: KSH, 19.1.1.1. Mezőgazdasági számlák rendszere alapján ÁSZ szerkesztés

A mezőgazdaság kibocsátási volumenének emelkedése 2013 és 2016 között volt jelentős, 2017-től az elmúlt öt évben a kibocsátás értéke enyhén csökkent, illetve stagnált. A 2011, 2013. évi kiugró növekedések az előző évi aszályos időszakok alacsony bázisára vezethetők vissza. Az utóbbi évek mérsékelt csökkenését az egyre változékonyabb időjárás, az abból eredő vihar- és jégkárak eredményezték, melyek az agrárkárenyhítés növekedésében is megjelentek. A kumulált volumenváltozás azt mutatja, hogy a kibocsátás volumennövekedése 2009. évi bázishoz képest 12 év alatt csak alig 15%-os volt és 2019-től csökkenő irányba fordult. A mezőgazdasági termelői árak és ráfordítások árindexeinek változását a következő ábra szemlélteti:

5. ábra: A mezőgazdasági árindexek változása 2010-2021 (előző évhez képest)

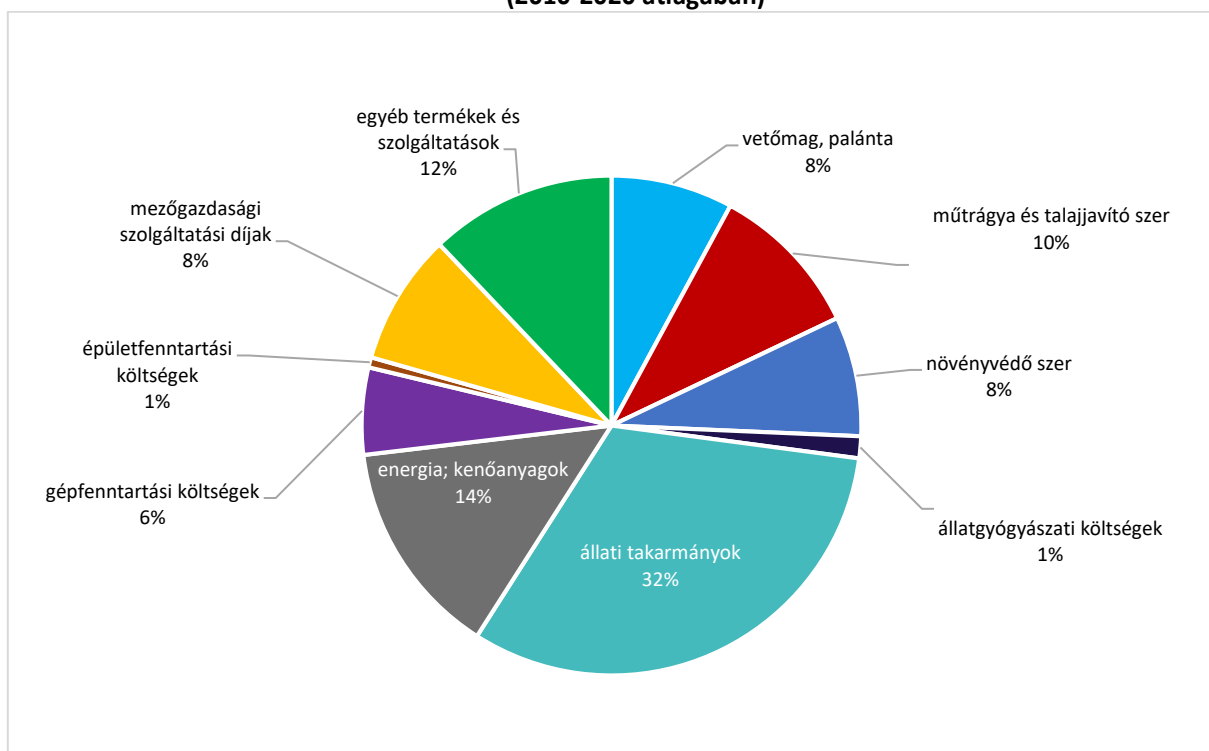
Forrás: KSH, 1.1.1.11. alapján ÁSZ szerkesztés

A mezőgazdasági termékek termelői ára fordítottan arányos volt a kibocsátás változásával. Míg 2013 és 2016 között a mezőgazdasági termékkibocsátás növekedett, addig ezekben az években a termékek értékesítési árindexei csökkentek, továbbá a termelői árak csökkenésénél a ráfordítások árai kevésbé csökkentek. Ez csökkentette a volumennövekedés miatt jelentkező jövedelmezőséget. 2015-ben a minimális volumencsökkenés mellett az árak gyakorlatilag stagnáltak. Amikor pedig a természeti- és a járványok okozta károk áruhiányt eredményeztek, azokban az években a mezőgazdasági termékek árai emelkedést mutattak az előző évekhez képest. Ez jól mutatja, hogy a kibocsátás volumenének csökkenése miatt bekövetkező kínálat és jövedelemcsökkenést a gazdálkodók a termelői árak emelésével kompenzálták.

2018-ban a ráfordítások árindexe meghaladta a termelői árak indexét, annak közel kétszerese volt, a volumen pedig csak 2,6%-kal emelkedett, ami a jövedelmezőséget kedvezőtlenül érintette. Ezt követően fordulat történt a mezőgazdaság jövedelmezőségében, a 2019-2021. években a kibocsátási volumen minden évben csökkent, miközben a ráfordítások árindexe erőteljesen növekedett. A kettő együttes hatását a termelői árak növekedése nem tudta kompenzálni, így a volumenváltozás és az árhatásoknak eredőjeként a bruttó hozzáadott érték aránya, illetve a jövedelmezőség visszaesett. A mezőgazdasági termékek árainak változását részletesen az elemzés 2. sz. függeléke mutatja be.

A mezőgazdaság hozzáadott értékének alakulását a folyó termelőfelhasználás is meghatározza, amely költség-csoportonkénti elemzett időszak átlagának megoszlását részletezi a következő ábra:

6. ábra: A mezőgazdasági folyó termelőfelhasználás megoszlása fontosabb költségcsoportonként (2010-2020 átlagában)

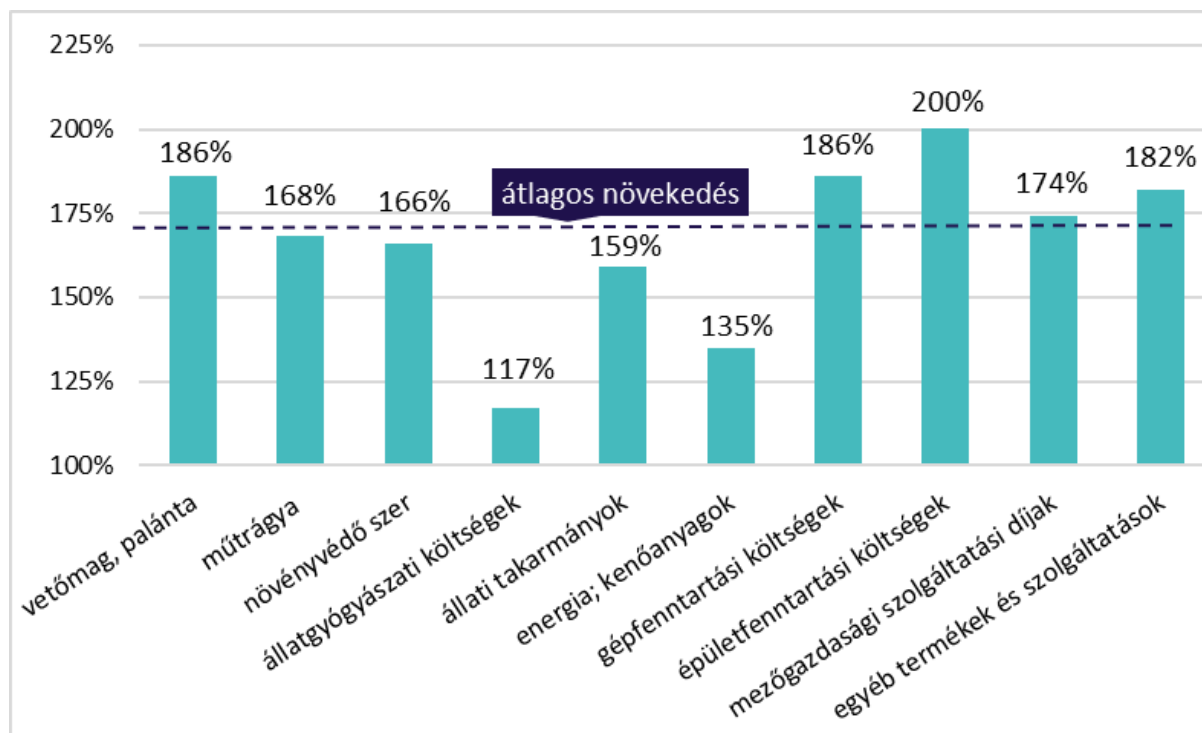
Forrás: KSH, 19.1.1.2. Mezőgazdasági számlák rendszere alapján ÁSZ szerkesztés

Az elemzett időszak átlagos megoszlása alapján a növénytermesztéshez kapcsolódó költségek, vetőmag, palánta, műtrágya, növényvédő szerek használatának ráfordításai mintegy negyedét tették ki az átlagos költségeknek. Az állattartás takarmány és gyógyászati költségei átlagosan harmadát jelentették az ágazati ráfordításoknak.

Az energia és gépfenntartási költségek együtt ötödét képezték a költségeknek, míg az igénybe vett mezőgazdasági szolgáltatási díjak 8,0%-ot, az egyéb termékek és szolgáltatások díja 12,0%-ot jelentettek a költségszerkezeten belül.

A fontosabb termelési költségek emelkedésének arányát a következő ábra mutatja:

7. ábra: A fontosabb termelési költségek emelkedésének aránya 2010 és 2020 között

Forrás: KSH, 19.1.1.2. Mezőgazdasági számlák rendszere alapján ÁSZ szerkesztés

Az ábráról látható, hogy a folyó termelőfelhasználáson belül az állattartáshoz kapcsolódó költségek emelkedése elmaradt az ágazati átlagtól (172%-tól), állatgyógyászati költségek 117%-kal, a takarmányok 159,0%-kal emelkedtek. A termelés költségeit alapvetően meghatározta, hogy az energiaköltségek emelkedése is kisebb mértékű volt, mint az évtizedes ágazati átlagos költségnövekedés. A termelőfelhasználás elemei közül leginkább az épületfenntartási költségek emelkedtek, más ágazatokból begyűrűző hatásként.

A termelés szempontjából meghatározó terület volt a vetőmag, palánta költségek és gépfenntartás, valamint a vásárolt mezőgazdasági szolgáltatások, egyéb termékek és szolgáltatások árának az évtizedes átlag feletti emelkedése.

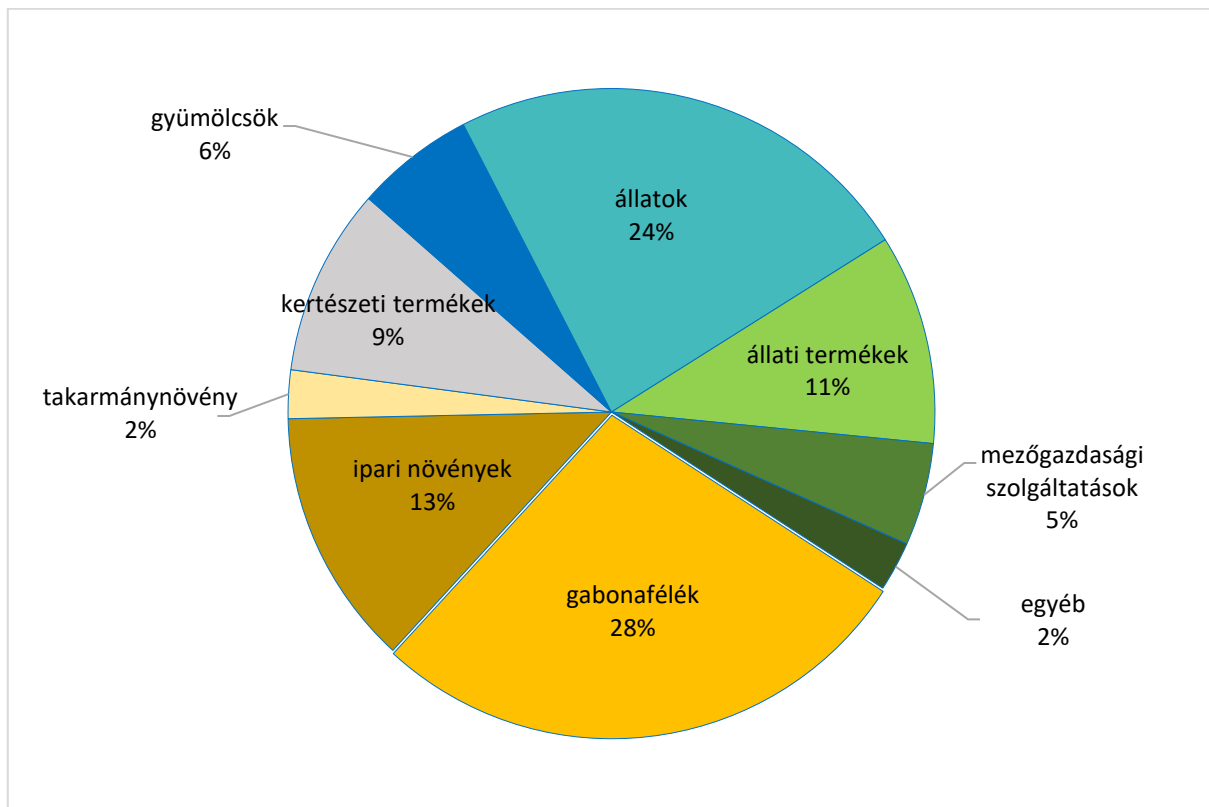
1.2. A mezőgazdaság szerkezetének változása és a GDP-hez való hozzájárulása

2012 és 2020 között Magyarország konstans mértékben, 1,9% és 2,1% közötti arányban járult hozzá EU mezőgazdasági kibocsátásához, amely arány nagyságrendileg megegyezik Magyarország EU-n belüli alapterületének részarányával, bár hazánk nagyobb termőterülettel rendelkezik, mint az EU átlag. Ez arra utal, hogy a termőterületek kihasználtsága kevésbé hatékony, mint az EU átlag, ami a kisebb méretű gazdaságokban a kevésbé fejlett technológiák alkalmazásával áll összefüggésben.

A hazai mezőgazdaság összetételét vizsgálva 2010 és 2020 között mindvégig a növénytermesztés dominanciája volt jellemző. Az összesített kibocsátáshoz mért részarányok e tekintetben jelentős változást nem mutattak. Az agrárium kibocsátásának összetételét az elemzett időszakban évenként a 3. sz. függelék mutatja be.

A mezőgazdasági termelés elmúlt évtizedben kialakult szerkezetét, termelési értékének megoszlását szemlélteti a következő ábra:

8. ábra: A mezőgazdasági termelés átlagos értékének megoszlása főbb termékcsoportonként (2010-2020 átlagában)

Forrás: KSH, 19.1.1.2. Mezőgazdasági számlák rendszere alapján ÁSZ szerkesztés

A növénytermesztés, azon belül a gabonák, az ipari növények és a takarmánynövények termelése tette ki átlagosan az össztermék 44%-át. A gabonafélék közül az elmúlt évtizedben a kukorica termelésének részaránya volt a legmagasabb (13,4%), a búza részaránya 9,0% volt. Az ipari növények közül meghatározó szerepe volt a napraforgó (7,5%) és a repce (3,4%) termelésének. A kertészeti termékek jelentős részét, 5,7%-át a friss zöldségek termelése adta, a gyümölcsök közül az alma, szőlő termelése volt számottevő.

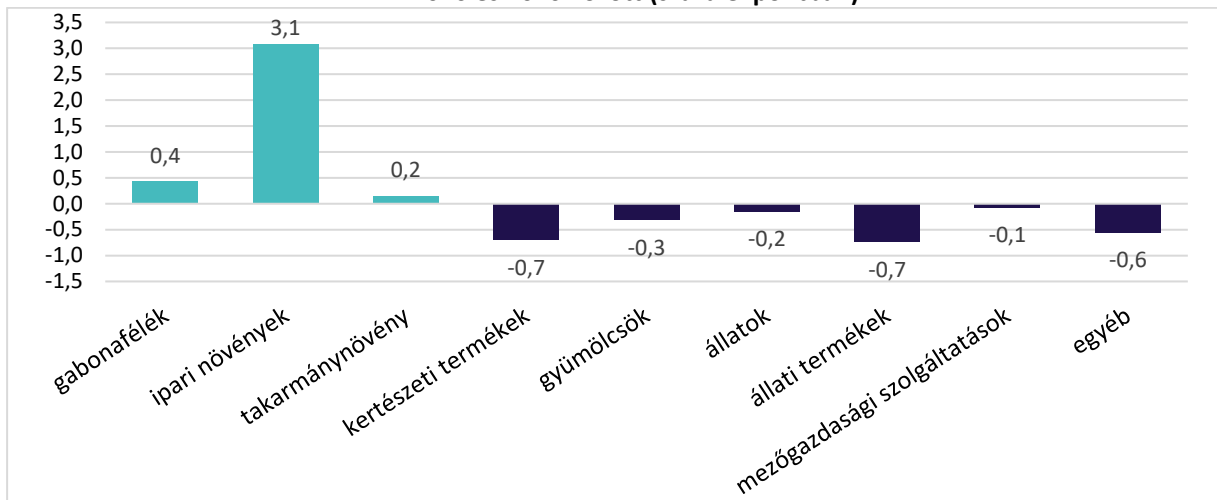
Az állatok és állati termékek adták az évtized alatt a mezőgazdasági bruttó termelési kibocsátás 35,0%-át. Az állatok közül a baromfityenyésztés értéke 10,6%-kal átlagosan a legnagyobb volt, ezt követte a sertésenyésztés részesedése 8,7%-kal. Az állati termékek közül a tejtermelés értéke volt még meghatározó (6,9%), a tojástermelés átlagos nagysága 2,3%-ot ért el. A mezőgazdasági szolgáltatások, egyéb tevékenység tette ki a kibocsátás 7%-át.

Az egyes mezőgazdasági alágazatok évtizedes részesedésének változása jól mutatja a hazai agrárgazdaság szerkezetét. A termelési szerkezet változása, az átalakulás lassú, sokszor az időjárás változása miatt nehezen követhető folyamat, mert a megtermelt érték nagyságát jelentősen meghatározza az időjárás változása.

Az agrártermelés szerkezetének átalakulásáról azonban képet kaphatunk, ha a kezdeti évek és az utolsó évek termelési értékének szerkezetét vetjük össze az összehasonlított adatok hároméves mozgóátlagolásának módszerével.³ Ezt mutatja be a következő ábra:

³ Hároméves mozgó átlagokat 2009-2011 és 2019-2021 átlagos termelési érték megoszlását összevetve állapította meg az elemzés a Mezőgazdasági számlák rendszerében rögzített KSH adatok felhasználásával.

9. ábra: A mezőgazdasági alágazatok részesedésének változása az összes mezőgazdasági kibocsátásból 2010 és 2020 között (százalékpontban)

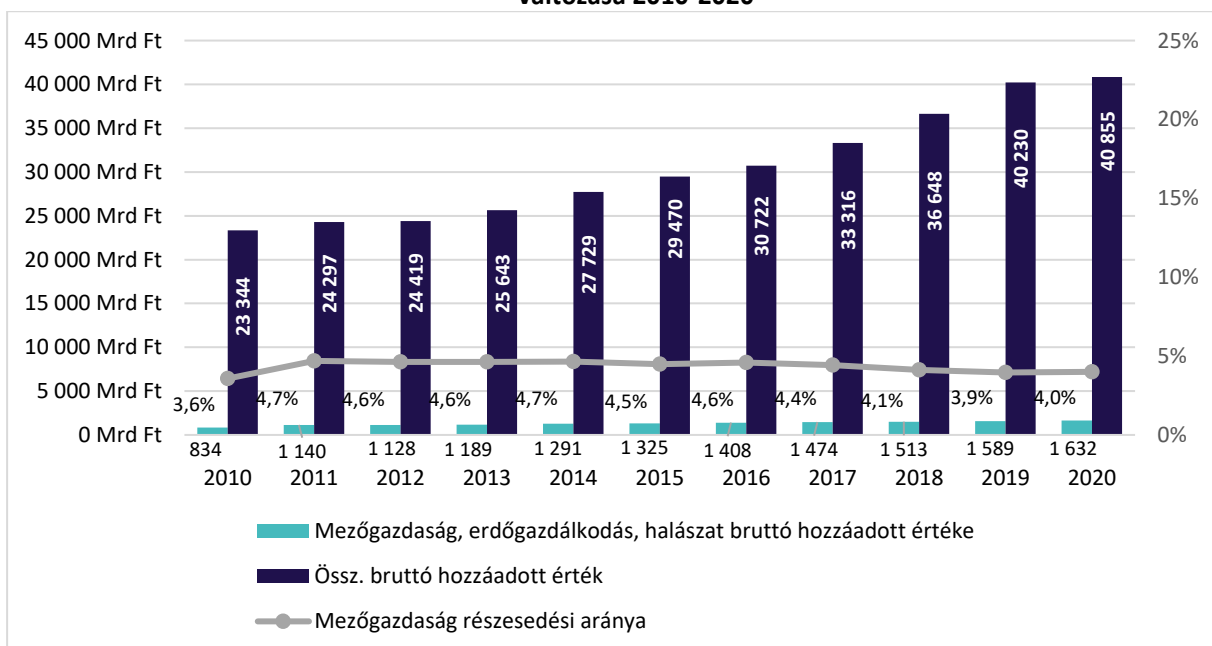
Forrás: KSH, 19.1.1.2. Mezőgazdasági számlák rendszere alapján ÁSZ szerkesztés

A változások azt mutatják, hogy a magyar agrártermelés bruttó kibocsátásában a gabona-, az ipari- és takarmánynövények részaránya tudott emelkedni. Minden más agrár alágazat részaránya csökkent a kibocsátási összértékből, ami kedvezőtlenül érintette a bruttó hozzáadott érték alakulását, mivel a kisebb hozzáadott értékű termékek részaránya emelkedett.

A nemzeti számlák rendszerében feltüntetett adatok szerint a mezőgazdaság bruttó hozzáadott értéke folyóáron az elemzett időszakban közel megduplázódott, a 2010. évi 833,9 Mrd Ft-ról 2020-ra 1 632,1 Mrd Ft-ra nőtt, miközben a nemzetgazdasági szintű bruttó hozzáadott érték 75,0%-os növekedést ért el. Mivel a kibocsátás volumennövekedése ugyanezen időszakban 16,8%-ot tett ki, a növekedés többi része az árváltozásból, továbbá az agrártámogatások növekedéséből származott.

A nemzetgazdaság és a mezőgazdaság folyóáras bruttó hozzáadott értékének és arányának változását mutatja be 2010 és 2020 között a következő ábra:

10. ábra: A nemzetgazdaság és a mezőgazdaság folyóáras bruttó hozzáadott értékének és arányának változása 2010-2020

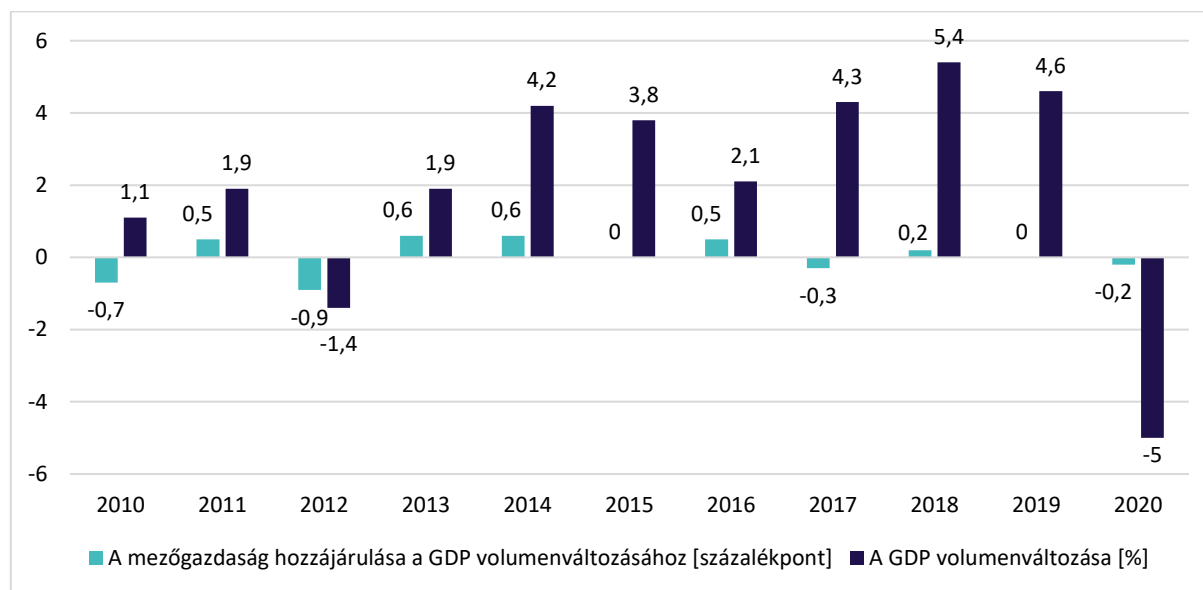
Forrás: KSH, 21.1.1.6. alapján ÁSZ szerkesztés

A mezőgazdaság nemzetgazdaságon belüli súlyát mutatja meg, hogy mekkora volt az aránya az ágazatnak a folyóáron mért bruttó hozzáadott értékben, amely a 2011. évi növekedést követően 2016-ig gyakorlatilag 4,5-4,7% körül stagnált, majd a 2018-2020. években 4,0% körüli értékre esett vissza és ott stabilizálódott. (lásd 10. ábra)

A mezőgazdaság gazdasági növekedéshez való hozzájárulását a GDP volumenváltozásával jellemzik, ami a mezőgazdaságnak a bruttó hozzáadott értékben képviselt részarányához képest kifejezetten alacsony volt 2010 és 2020 között, és előjele is hektikusan változott, -0,9 és +0,6 százalékpont között alakult. (KSH, 2020a)

A nemzetgazdaság növekedését, valamint a mezőgazdaság gazdasági növekedéshez való hozzájárulását a következő ábra szemlélteti:

11. ábra: A mezőgazdaság hozzájárulása a GDP volumenváltozásához 2010 és 2020 között

Forrás: KSH (2020b) alapján ÁSZ szerkesztés

A 4-5. és 11. ábra összevetésével megállapítható, hogy 2010-ben és 2017-ben a mezőgazdaság csökkentette a nemzetgazdaság gazdasági növekedését, mert a kibocsátás volumenváltozása 11,1%-kal és 4,1%-kal csökkent. 2011-ben annak ellenére fokozta a gazdasági visszaesést, hogy a kibocsátásban 11,1%-os volumennövekedés következett be és termelői árak is dinamikusan emelkedtek. Ez a ráfordítások árának jelentős emelkedése miatt következett be. A 2013-2014, a 2016 és 2018. években a mezőgazdasági kibocsátás volumennövekedésének köszönhetően az ágazat is hozzájárult a gazdasági növekedéshez. 2015-ben és 2019-ben a mezőgazdaságnak nem volt szerepe a gazdasági növekedésben, ami ugyancsak a kibocsátás volumenének csökkenése következtében alakult ki.

2020-ban a mezőgazdaság is hozzájárult a nemzetgazdasági szinten bekövetkező 5%-os GDP csökkenéshez, ami a kibocsátás volumenének 2,1%-os csökkenése miatt következett be. Leginkább az aszály, fagykár és különböző állatbetegségek okozták a kibocsátás csökkenését, továbbá az értékesítésben adódtak nehézségek, amely az állati termékek iránti kereslet csökkenésében mutatkozott meg. A világjárvány miatti fuvarozási, logisztikai problémák főleg a vetési alapanyagok, műtrágyák és vegyszerek beszerzésében okoztak fennakadásokat. (KSH, 2020b)

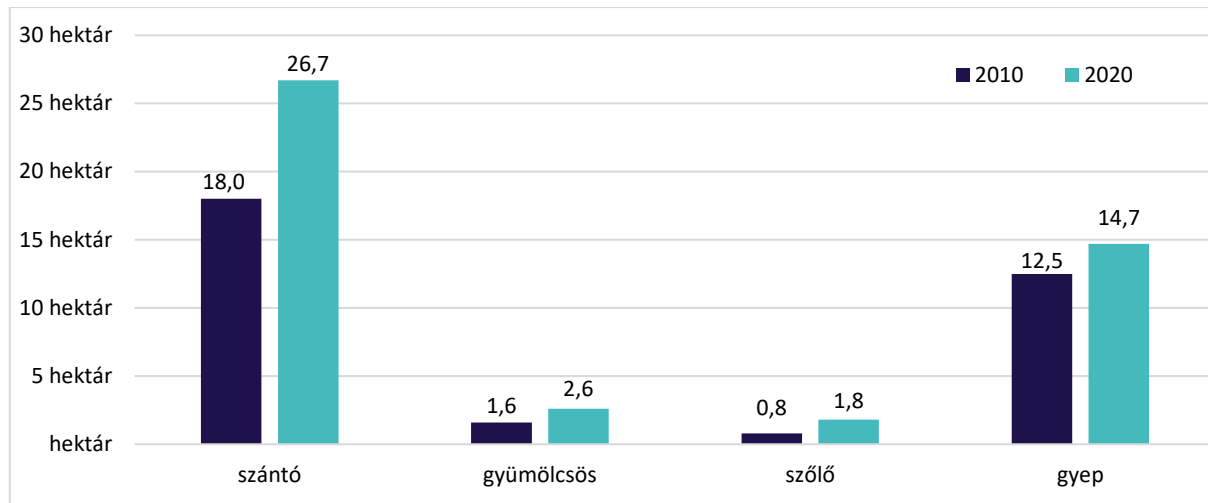
Az agráriumról készített 2020. évi KSH összeírás (agrárcenzus) szerint a gazdaságok száma a 2010. évi 351 ezer darabról 2020. évre kétharmadára, 234 ezer darabra csökkent, melynek eredményeként a birtokkoncentráció erősödött, így egy gazdaságra jutó földterület nagysága minden művelési ágban jelentősen növekedett. (KSH, 2020a)

A birtokszerkezetre azonban a továbbra is jellemző a szétaprózottság, így a kisebb gazdaságok esetén különböző típusú és mértékű együttműködések, megállapodások segíthetik a hatékonyabb gazdálkodást. Ezek lehetnek közös beszerzések és értékesítések, közös géphasználat, valamint egyéb szakmai

együttműködések, annak érdekében, hogy a termelékenység növekedésének feltételei a kis gazdaságok esetében is biztosítottak legyenek.

Az egy gazdaságra jutó átlagos földterület művelési ágankénti alakulását 2010-ben és 2020-ban a következő ábra mutatja be:

12. ábra: Egy gazdaságra jutó átlagos földterület művelési áganként 2010-ben és 2020-ban

Forrás: KSH (2020a) alapján ÁSZ szerkesztés

A gazdaságok legfőbb tevékenységének szerkezete is változott, az állattartással foglalkozó gazdaságok aránya a 2010. évi 46,0%-ról a 2020. évre 20,0%-ra csökkent a növénytermesztési tevékenység javára. (KSH, 2020a) A csökkenés mögött a fogyasztói felhasználás változása állt, amely az állati eredetű termékekkel szemben egyre inkább előtérbe helyezte a növényi alapú termékeket.

A földhasználat szerint a mezőgazdasági területek 50,0%-a bérelt, 45,0%-a saját-, 5,0%-a pedig egyéb tulajdonú volt 2020-ban. A saját tulajdonú földterületek növekedése csak a 300 hektárnál nagyobb területtel rendelkező gazdálkodók esetében volt megfigyelhető 2010 és 2020 között, míg az ez alattiak esetében a földtulajdon mérete csökkent.

A mezőgazdasági területek centralizációja, a folyamatosan jelenlevő agrártámogatások, illetve a mezőgazdasági területek csökkenése fokozta a földterületek iránti keresletet, amely annak árát megemelte. A mező- és erdőgazdasági területek hektáronkénti átlagára közel megháromszorozódott, így 2020-ra 1,4 millió Ft/hektár átlagára emelkedett, bérletének átlagára pedig 2,2-szeresére nőtt, 2020-ban hektáronként 64,4 ezer Ft volt. (KSH, 2020a, 2020c)

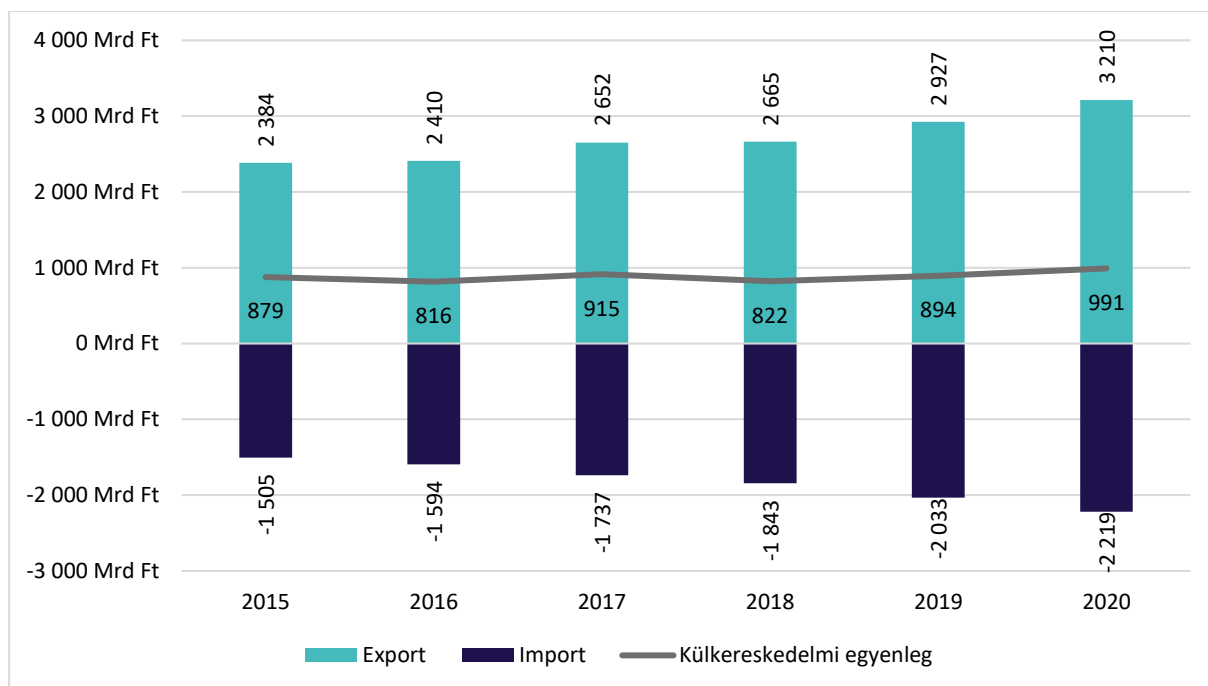
Az agráriumban 2010. évhez képest nőtt a mezőgazdasági végzettséggel rendelkezők száma, mely a fiatal gazdálkodók esetében nőtt nagyobb arányban. 2020-ban a fiatal gazdálkodók (14-39 éves korosztály) aránya a gyümölcsösök esetében volt a legmagasabb, a szőlőtermesztésre szolgáló területeknél a legalacsonyabb, míg a középkorosztály (40-64 éves korosztály) aránya a gyepek és a szőlőtermesztés esetében volt a legkiemelkedőbb, amellett, hogy minden művelési ágban a középosztály képviseli a legnagyobb arányt a maga 60-65%-ával.

1.3. A mezőgazdasági import és export alakulása

A mezőgazdasági termékek exportja és importja 2015 és 2020. év között folyamatosan nőtt, mely során ugyan az import árak növekedése (47,4%) megelőzte az export termékek növekedését (34,7%), azonban az export volumene ennek ellenére 9,1%-kal haladta meg 2020-ban az import volumenét. A külkereskedelmi egyenleg ugyanazon időszakban változó volt, amely 816 és 991 Mrd Ft közötti pozitív egyenleget mutatott. (KSH, 2020b) Míg export a kibocsátás mértékétől, addig az import leginkább a hazai fogyasztói kereslettől függött.

A következő ábra szemlélteti a mezőgazdasági termékekből jelentkező külkereskedelmi egyenleget, ahol az exportot pozitív, míg az importot negatív szám mutatja:

13. ábra: Mezőgazdasági áruk külkereskedelmének alakulása 2015 és 2020 között

Forrás: KSH (2020b) alapján ÁSZ szerkesztés

A mezőgazdasági export viszonylag stabil szerkezetű. Hazánk a vizsgált időszakban a legnagyobb értékben gabonaféléket, húst és húskészítményeket, takarmányt, zöldség- és gyümölcsféléket, valamint olajos magvakat exportált. (KSH, 2020a)

Annak ellenére, hogy Magyarország mezőgazdaságát bőséges exportpotenciál jellemzi, sérülékenységet hordoz az importkitettségek. Gépek, műtrágya, vagy növényvédőszer esetében alacsony az önellátottsági szintünk, a kapacitáshiányok pedig a termelékenység gátjaként szolgálnak, továbbá magas árak révén emelik a folyó termelőfelhasználást.

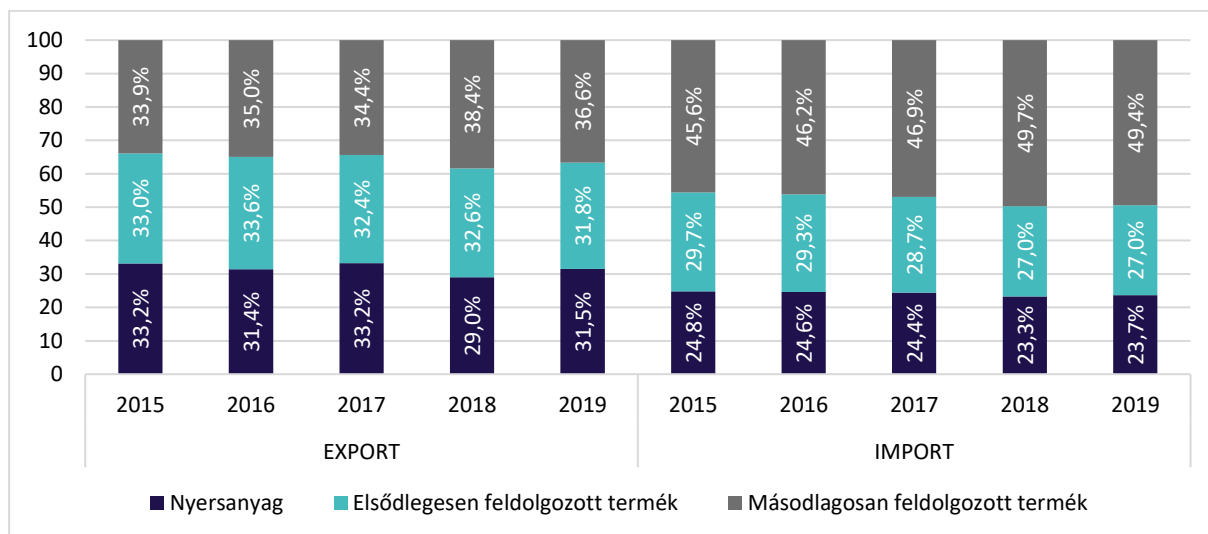
2015-ben közel azonos arányú volt a nyersanyagok, az elsődlegesen és a másodlagosan feldolgozott termékek exportja, azonban 2019-re 2,7 százalékponttal nőtt a másodlagosan feldolgozott termékek részaránya. A mezőgazdasági termékek behozatala tekintetében a másodlagosan feldolgozott termékek aránya volt a túlsúlyos, egyre jelentősebb arányban történt a magasán feldolgozott, nagyobb hozzáadott értékű termékek importálása, ami önmagában elérte a 45-50%-os arányt és a növekedése is meghaladta az export másodlagos termékei növekedésének mértékét, amely így 3,8 százalékpontos növekedést eredményezett. (AKÖI, 2020a)

2020-ban az élelmiszer-, ital- és dohányáru-főcsoportban és a mezőgazdasági eredetű nyersanyagok között nyilvántartott termékek együttes exportja az összesített magyar export 8,8%-át tette ki, mintegy 3 210 Mrd Ft értékben. A mezőgazdaság külkereskedelmi jelentőségét támasztja alá, hogy az ágazat exportban képviselt aránya több mint kétszerese volt a bruttó hozzáadott értékhez képesti arányának. A Magyarországon előállított mezőgazdasági termékek exportértékesítése jellemzően az EU-n belül, feldolgozatlan formában, nyersanyag, valamint elsődlegesen feldolgozott termék formájában történt. (KSH, 2021)

A mezőgazdasági termékek export-, import szerkezetét 2016-2020. években az elemzés 4. sz. függeléke részletezi.

Az export és import alapanyagszerkezetét mutatja be a következő ábra:

14. ábra: A mezőgazdasági export és import szerkezete, megoszlási aránya a feldolgozottság alapján 2015 és 2019 között (%)

Forrás: AKÖI (2020a) alapján ÁSZ szerkesztés

Az agrárium exportjának alacsony feldolgozottsági szintje kedvezőtlenül hatott a bruttó hozzáadott értékre és a mezőgazdaság gazdasági növekedéshez való hozzájárulásának alakulására.

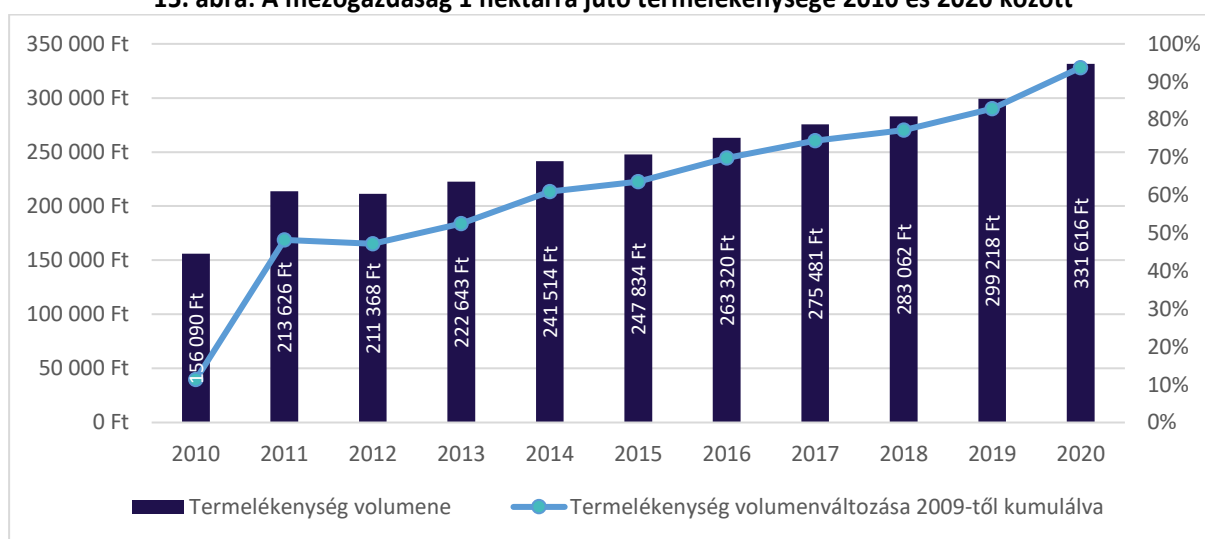
2. A MEZŐGAZDASÁG TERMELÉKENYSÉGÉT ÉS HATÉKONYSÁGÁT BEFOLYÁSOLÓ TÉNYEZŐK ALAKULÁSA

2.1. A mezőgazdaság termelékenységi mutatóinak alakulása

A mezőgazdasági területek 5,5%-os csökkenése és bruttó hazai termék folyamatos növekedése mellett az elemzett időszakban az egy hektárra jutó termelékenység jelentősen javult, amely szerint az egy hektárra jutó bruttó hazai termék növekedése megduplázódott (111,0%-kal nőtt), így 2020-ban 329 325 Ft-on teljesült.

Nemzetgazdasági szinten az egy főre jutó bruttó hazai termék ugyanezen időszakban 79,0%-kal nőtt, 2 750 ezer Ft-ról 4 922 ezer Ft-ra. A nemzetgazdasági bruttó hazai termék pedig vásárlóerő paritáson 75,6%-kal emelkedett (27 496,7 Mrd Ft-ról 48 276,4 Mrd Ft-ra).

15. ábra: A mezőgazdaság 1 hektárra jutó termelékenysége 2010 és 2020 között

Forrás: KSH, 19.1.1.8. Mezőgazdasági számlák rendszere, 21.1.1.6. Nemzeti számlák rendszere alapján ÁSZ szerkesztés

Az elemzett időszakban 2011-ben volt a legjelentősebb a növekedés, amikor az előző évhez képest 36,9%-kal emelkedett a mezőgazdasági termelékenység, majd ezt követően a növekedés folyamatosan 10,0% alatt maradt 2020. évig, amikor átlépte azt (10,1%). A 2011. év a mezőgazdaság szempontjából az évtizedben kifejezetten jó évnek számított a terméshozamok tekintetében, a 2010. évi bázis viszont kedvezőtlen terméshozamokat produkált.

A mezőgazdaság munkaerőtermelékenysége hazánkban az elemzett időszakban megduplázódott (104,3%-kal nőtt), és elérte a 10,7 ezer eurót. Ez azonban az EU27 átlagának még 2020-ban is a csak 60,2%-át jelentette, ami 2010-ben 38,9%-a volt. (Eurostat, 2022) A jelentős növekedést az éves munkaerő-egység (ÉME) 24,0%-os csökkenése és a mezőgazdaság bruttó hozzáadott értékének közel megduplázódása (95,7%-os növekedése) okozta, amelynek háttérében 2018-tól a birtokkoncentrációval együtt járó gépesítés állt. A mezőgazdaság munkaerőtermelékenységének az EU27 tagországán belüli elhelyezkedését és értékét az 5. sz. függelék mutatja be.

A Magyar Nemzeti Bank (MNB) 2020. évi termelékenységi jelentése szerint a munkaerő tőke általi helyettesítése a 2018-2019. években leginkább a mezőgazdaságra volt jellemző. (MNB, 2020) A munkaerőtermelékenység valós értékét azonban jelentősen befolyásolta a látens foglalkoztatás, ami az építőipar és a vendéglátó szektor után a mezőgazdaság területén volt a legjelentősebb. (ITM, 2021)

2.2. A termelékenységre ható tényezők

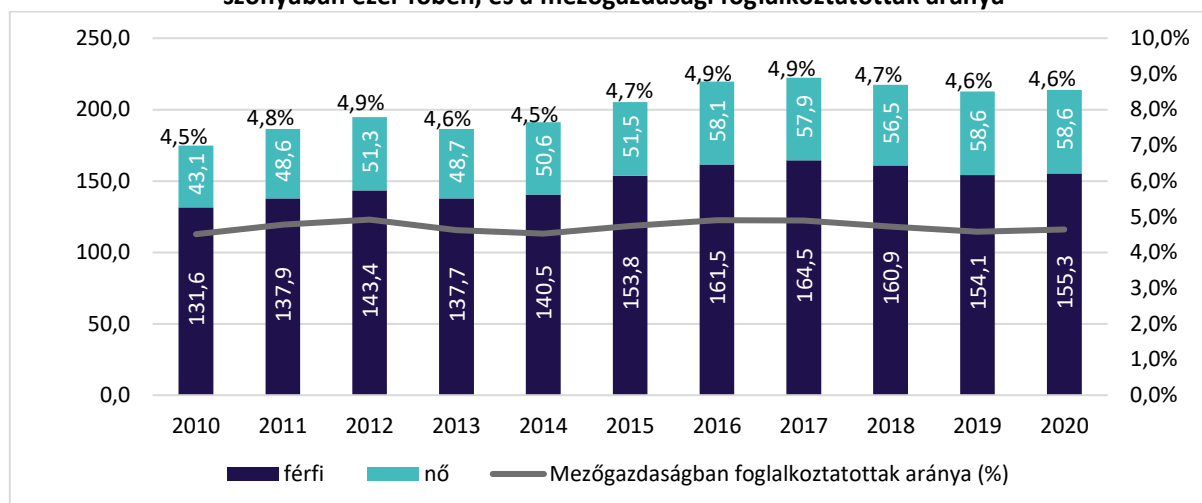
2.2.1. A foglalkoztatás és a képzettség alakulása

A hazai foglalkoztatáson belül jelentős szerepe van az agráriumnak, az elemzett időszakban a foglalkoztatottak 4,5-4,9%-a végzett tevékenységet a mezőgazdaságban, ami meghaladta az ágazatnak a nemzetgazdasági bruttó hozzáadott értéken belüli arányát. Az utóbbi években, főleg az idényjellegű munkák esetében nőtt a munkaerőhiány, ami elsősorban – a jobb foglalkoztatási rátával rendelkező területeken – a betakarításban időnként nehézségeket okozott.

Magyarországon 2020-ban a foglalkoztatottak száma elérte a 4 603 229 főt, nemek szerinti megosztása 53,5%-a férfi, 46,5%-a nő, illetve a foglalkoztatottak 4,6%-a dolgozott a mezőgazdaságban. A mezőgazdaságban 2020-ban 22,4%-kal többen dolgoztak (összesen 213,9 ezer fő), mint 2010-ben. Az ágazat sajátosságaiból eredően a foglalkoztatottak közel háromnegyede (72,6%-a) férfi volt 2020-ban, azonban 2010-től a nők aránya kétszer nagyobb ütemben nőtt, mint a férfiaké. A nemek szerinti foglalkoztatottság változását a nemzetgazdasági ág gépesítése is elősegítette, mely sok esetben könnyíti- és/vagy nélkülözi a nehéz fizikai munka szükségét.

A foglalkoztatottak számát és nemek szerinti eloszlását, valamint a nemzetgazdaságon belül a mezőgazdaságban foglalkoztatottak arányát szemlélteti a következő ábra:

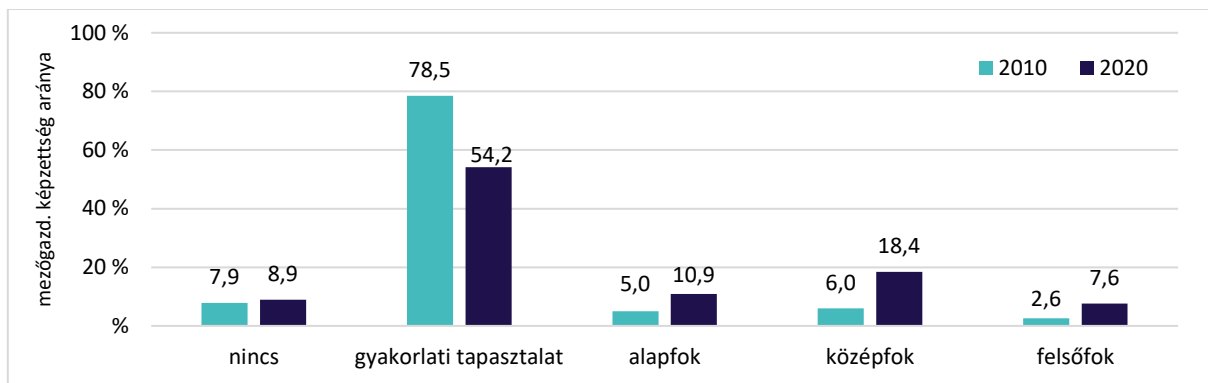
16. ábra: A mezőgazdasági foglalkoztatottak száma nemek szerint (2010-2020) a teljes foglalkoztatás viszonyában ezer főben, és a mezőgazdasági foglalkoztatottak aránya

Forrás: KSH, 20.1.1.9. alapján ÁSZ szerkesztés

A mezőgazdaságban a szakképzett foglalkoztatottak aránya nagyon alacsony, ami hátráltatja a technológiai fejlődést, a digitalizált eszközök alkalmazásában és a precíziós mezőgazdasági termelésben történő előrelépést.

A mezőgazdaságban dolgozók mezőgazdasági végzettség szerinti megoszlását 2010 és 2020 években a következő ábra mutatja be:

17. ábra: A mezőgazdaságban dolgozók mezőgazdasági képzettség szerinti megoszlása 2010 és 2020-ban

Forrás: KSH (2020a) alapján ÁSZ szerkesztés

A szakképzettség tekintetében az elemzett időszakban pozitív változás történt. 2010-ben a mezőgazdasági alkalmazottak 86,4%-ának, míg 2020-ban már csak 63,1%-ának nem volt mezőgazdasági végzettsége, vagy csak gyakorlati tapasztalattal rendelkezett. Alap vagy középfokú mezőgazdasági végzettsége 2010-ben a mezőgazdaságban foglalkoztatottak 11%-ának, 2020-ban 29,3%-ának volt. Felsőfokú végzettséggel 2010-ben a gazdálkodók 2,6%-a, 2020-ban 7,6%-a rendelkezett.

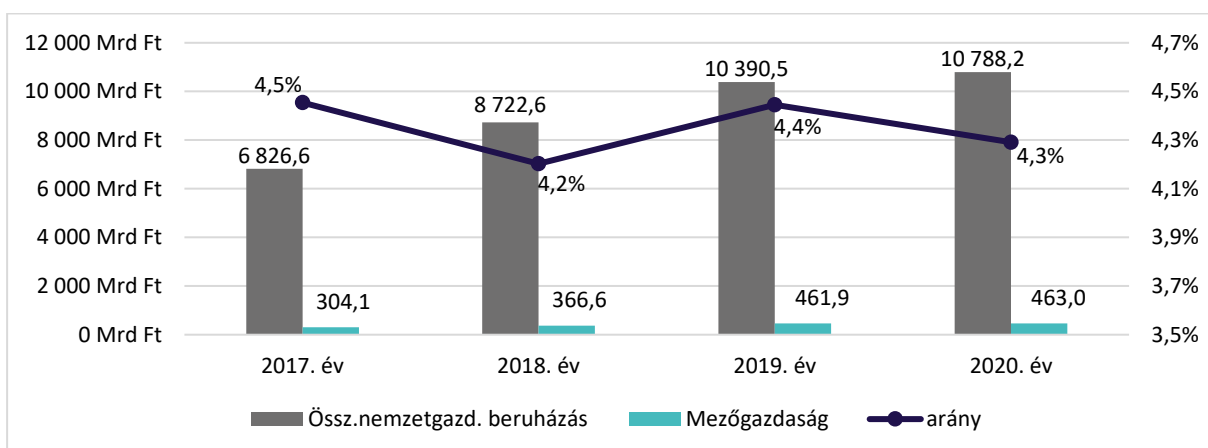
Kedvezően hatott a mezőgazdasági végzettséggel rendelkezők számára, hogy egyes támogatási formák végzettséghez kötöttek lettek, továbbá, hogy jogszabályi változás következtében a támogatásokon túl a földvásárláshoz is szükséges volt a szakképesítés megléte.

2020-ban a gazdálkodók korcsoportonkénti megoszlása szerint 40 év alatti 10%, 40-64 éve közötti 55%, míg 65 év feletti 35% volt. A 40 évesnél fiatalabbak korcsoportjában a dolgozók 16%-a, míg a 65 év felettek korcsoportjában 6,8%-a volt felsőfokú végzettségű. (KSH, 2020a)

2.2.2. A mezőgazdasági beruházások alakulása

A beruházások jelentős mértékben járulnak hozzá a termelékenység emelkedéséhez és hatékonyságának fokozásához, illetve a nemzetgazdasági ágak fejlődéséhez, mivel jellemzően a technológiai fejlődést mozdítják elő, a mezőgazdaságban főként a termelőeszköz beszerzések révén.

A nemzetgazdasági és mezőgazdasági beruházások 2017-2020. közötti alakulását a következő ábra mutatja:

18. ábra: A nemzetgazdasági és mezőgazdasági beruházások teljesítményértéke (2017-2020)

Forrás: KSH, 3.2.1.2. alapján ÁSZ szerkesztés

A nyilvánosan elérhető KSH adatok szerint 2017 és 2020 között a nemzetgazdasági beruházások teljesítményének értéke folyamatosan növekedett, amely ezalatt az időszak alatt közel 60,0%-kal nőtt. Ebben az időszakban a mezőgazdasági beruházások volumene is folyamatosan nőtt, amely a 2020. évre 52,3%-kal meghaladta a 2017. évi szintet úgy, hogy 2020-ra a növekedés aránya a nemzetgazdasági beruházásokon belül az előző évhez képest 0,1 százalékponttal mérséklődött.

A mezőgazdasági beruházások nemzetgazdasági beruházásokon belüli aránya a mezőgazdaságnak a bruttó hozzáadott értékben képviselt arányát a teljes időszakban meghaladta, így a mezőgazdasági beruházások hozzájárulása a gazdasági növekedéshez magasabb volt, mint a teljes ágazati hozzájárulás.

A beruházások volumenének növekedése a célzott agrártámogatásokon túl annak volt köszönhető, hogy kedvezőbb hitelfeltételek alakultak ki a nemzetgazdaságban, amivel a mezőgazdasági vállalkozók is egyre nagyobb mértékben éltek.

2.2.3. Vízgazdálkodás a mezőgazdaságban

Az Országos Meteorológiai Szolgálat (OMSZ) jelentése szerint az országos középhőmérséklet 2020-ban 1,1 °C-kal felülmúlta az 1981-2010-es sokévi átlagot. (OMSZ, 2020) A hőmérséklet emelkedés, az egyenlőtlenebb csapadéeloszlás miatt a vízgazdálkodási szélsőségek elleni küzdelem hazánkban is évről évre növekszik. Az Országos Vízügyi Főigazgatóság (OVF) előrejelzése szerint emberi beavatkozás nélkül a mai víz-ökológiai-gazdasági-társadalmi állapotok fenntartása nem biztosítható a jövőben.

A 1110/2017 (III.7.) Korm. határozatban elfogadott Nemzeti Vízzstratégia (NVS) tartalmazza hazánk 2030-ig elérendő vízpolitikai céljait, amelyek között szerepel a vízvisszatartás és a hatékonyabb vízszétoztás, a vízkárelhárítás és a vizek állapotának fokozatos javítása, valamint minőségi víziközmű-szolgáltatás és minőségi csapadékvíz-gazdálkodás elviselhető fogyasztói teherviselés mellett. Az ÁSZ korábban [„A nemzetközi, nemzeti és a programszintű teljesítménymutatók összhangjának vizsgálata a 6. „Tiszta víz és alapvető köztisztaság” fenntartható fejlődési cél tekintetében”](#) (2020) című elemzésében részletesen feltárta az NVS céljait, célértékeit, indikátorait.

Magyarországon az egy főre jutó felszíni vízkészlet 11 000 m³/év, amivel Európában előkelő helyen szerepel, azonban ennek döntő többsége külföldről érkezik. A hazai lefolyású vízkészlet csak 600 m³/év, ami Európában már az egyik legalacsonyabb érték. Mindezen túl a vizeink eloszlása sem egyenletes, ugyanis bővízü folyóink vannak, azonban a legtöbb olyan terület, amely a folyóinktól távolabb esik, vízben szegény területnek minősül. (Növekedés, 2021)

Az NVS-ben a vízfelhasználás és mezőgazdálkodás kapcsolatában kiemelésre került a mezőgazdasági eredetű tápanyagszennyezés, a peszticid szennyezés és az állattartásból származó terhelés csökkentésének kezdeményezése, illetve a mezőgazdaságban az aszálykár-elhárítása érdekében az öntözéses agrotechnika használatának ösztönzése.

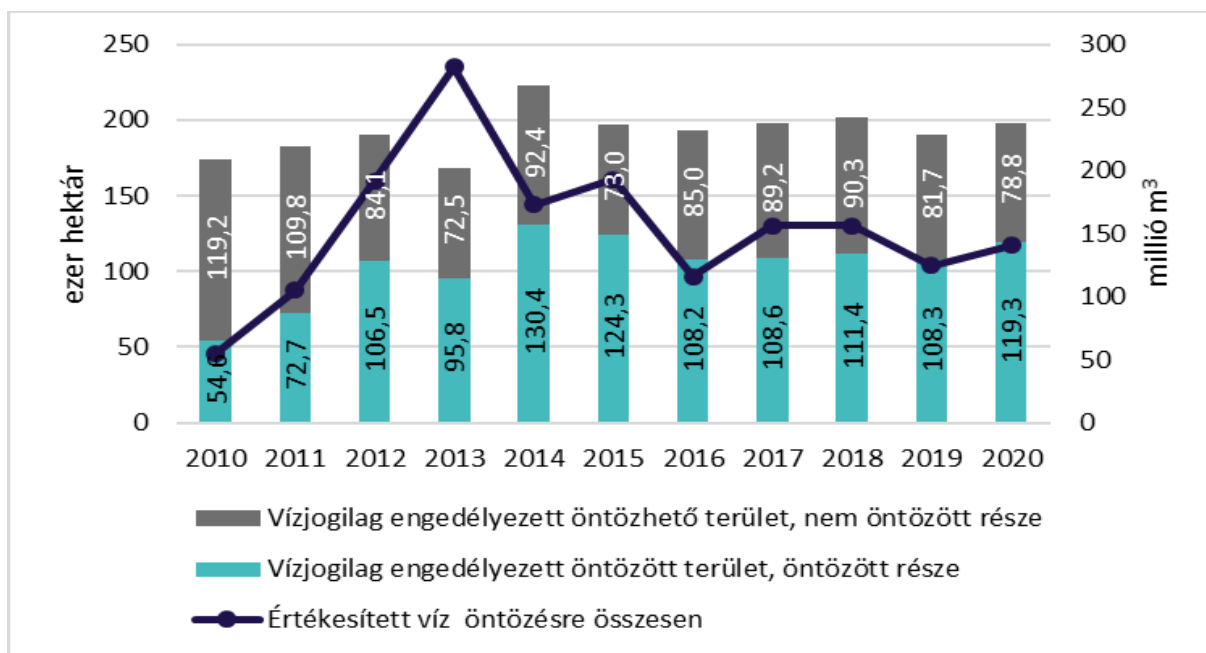
A hazai vízgazdálkodás egyik fontos pillére az öntözés, amely a természetes csapadék mesterséges pótlására irányuló, a vízügyi hatóság által engedélyezett mező- vagy erdőgazdasági művelés alatt álló területeken történő, vagy a jogszabály alapján öntözhető gyepterület fenntartását biztosító vízhasználat.

A hazai szabályozás szerint öntözésre elsősorban felszíni víz vehető igénybe, ezt követi a felszín alatt vízből történő vízkivétel, amelyet elsősorban talajvízből kell biztosítani. Felszíni víz és talajvíz hiányában rétegvízből, karsztvízből történő öntözésre szolgáló termelőkhöz mikro-öntözés esetében adható ki vízjogi engedély. (NAK, 2020a)

Az öntözés az agrártárca által is kiemelt figyelmet kap hazánkban. Az AKÖI folyamatosan értékeli az öntözés hatékonyságát. Az AKÖI 2020. évi öntözésjelentése szerint 2020-ban a legfőbb gyümölcs és növényfajtákból az öntözött terület hozama és a teljes terület átlagos hozama jelentős mértékben nem tért el egymástól, szignifikáns különbség a paprika terméshozamában volt, de volt olyan gyümölcs, ahol az öntözött terület hozama alacsonyabb volt. (AKÖI, 2020b) Mindez felveti a további szakmai felülvizsgálat igényét, amely meghatározza, hogy mely növénykultúrák és mezőgazdasági területek esetében érdemes az öntözőkapacitásokat tovább bővíteni, továbbá a karbantartáshoz szükséges források biztosításával a kiépített kapacitások kihasználtságának bővítését ösztönözni.

A mezőgazdaságban vízjogilag öntözhető területeket és azon belül az öntözött területek megoszlását, valamint a mezőgazdasági öntözésre értékesített víz mennyiségének változását részletezi az elemzett időszakban a következő ábra:

19. ábra: A mezőgazdasági öntözés fontosabb adatai 2010 és 2020 között

Forrás: KSH, 19.1.1.45. Mezőgazdasági számlák rendszere alapján ÁSZ szerkesztés

A mezőgazdasági célú vízfelhasználás 2010 és 2013 között meredeken emelkedett, ez alatt az idő alatt az öntözésre értékesített víz mennyisége megötszöröződött, majd ezt követően fokozatos csökkenés mellett közel a fele értéken (140,6 millió m³) teljesült 2020-ban⁴. A vízjogilag engedélyezett területek nagysága 2010 és 2020 év között 14,0%-kal növekedett, melyen belül az öntözött területek szerkezete teljesen megváltozott. A vízjogilag engedélyezett terület 31,4%-át öntözték 2010-ben, ami 2020-ra 60,2%-ra nőtt. Ez azt jelzi, hogy a gazdák egyre inkább alkalmazzák az öntözéses rendszert az arra engedélyezett területeken. A kiépített öntözőrendszerek kihasználtsága a gazdák együttműködési készségének növelésével javítható.

Az elemzett időszakban az öntözés fokozódását támasztja alá, hogy 2010-ben az öntözésre értékesített víz mennyisége 55,0 millió m³ volt, amely 2020-ra megtriplázódott. (KSH STADAT, 19.1.1.45) A vízhiány, és az édesvízkészlettel kapcsolatos globális problémák miatt a jövőben az öntözés szempontjából előtérbe kell kerülni a víztakarékos megoldásoknak, úgy, mint a csepegtető-, mikro-szórófejes vagy a precíziós öntözésnek. (Nagy, 2019)

Az Európai Számvevőszék 2021. évi jelentése szerint a KAP támogatásai inkább a nagyobb mértékű, mintsem a hatékonyabb vízhasználatot mozdították elő. A mezőgazdasági vízkivétel miatt jelentős terhelésnek kitett víztestek hazánkban a felszíni vizek esetében nem számottevőek, az 5-10%-os sávba esik, miközben a felszín alatti vizek esetében 40% feletti, ami Európában a legmagasabb tartományba esik. (ECA, 2021)

A hirtelen lehulló, nagy mennyiségű csapadék miatt keletkező – az utóbbi években egyre gyakrabban jelentkező – villámárvizek felfogását és elvezetést biztosító záportárolók és csapadékvízvezető rendszerek fejlesztésének igénye is egyre inkább megjelenik, ami a kisgazdaságok jelentős száma miatt az öntözéshez és a technológia fejlesztéséhez hasonlóan a gazdálkodók együttműködését igényli.

⁴ Az OVf által publikált adatok, azonban nem egyértelmű, hogy tartalmazza-e a saját fúrt kutakon felhasznált mennyiséget. (Amennyiben nem tartalmazza, úgy az öntözésre felhasznált víz mennyisége jelentősen nagyobb lehet.)

3. A KÖZÖS AGRÁRPOLITIKA HATÁSA A GAZDASÁGI NÖVEKEDÉSHEZ VALÓ HOZZÁJÁRULÁSRA

3.1. Közös agrárpolitika (KAP) uniós és hazai támogatásai

A közös agrárpolitika az uniós tagországok közös szakpolitikája, melynek irányítása és finanszírozása is uniós szinten, uniós költségvetési források felhasználásával történik. Ehhez a tagállamok az általuk vállalt mértékig saját költségvetésükből hozzájárulhatnak.

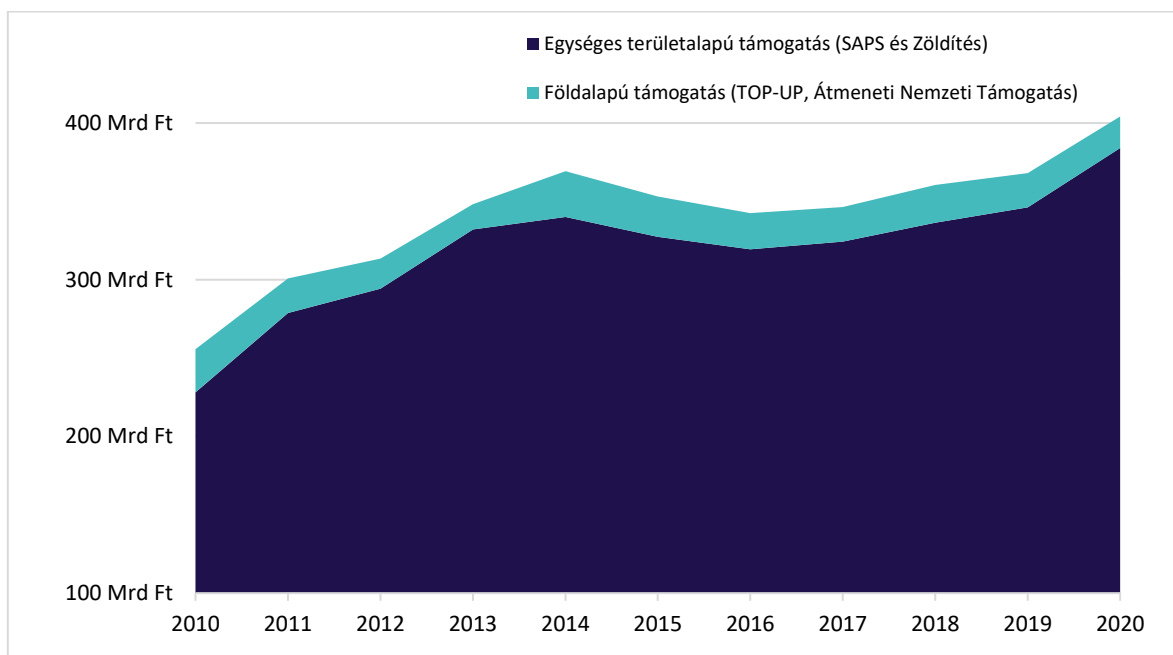
Az EU költségvetésének a mezőgazdasági források a KAP kialakítása óta csökkenő, de jelentős részét alkotják. A KAP kiadásai a 2007-2013-as ciklusban az EU költségvetésének 42%-át adták, míg a következő 2014-2020 időszakban már csak 38% volt a mezőgazdasági támogatásokra nyújtott kiadások aránya. (OH, 2017)

Az elemzett időszakban a KAP 2013-as reformját követően bevezették az aktív mezőgazdasági termelő fogalmát, amellyel az EU a mezőgazdasági művelést nem elsődleges tevékenységként végzők kedvezményezett köréből való kizárását célozta meg. (Potori, Kovács, Vásáry, 2013)

A KAP a mezőgazdasági tevékenységet folytató termelőknek nyújtott közvetlen jövedelemtámogatás két rendszerét működtette és működteti jelenleg is a tagállamok számára. Az alaptámogatási rendszer (BPS) a mezőgazdasági termelőknek kiosztott támogatási jogosultságon alapul, az aktív mezőgazdasági termelők a jogosultság alapján, évente benyújtott nyilatkozattal hívhatják le a kifizetéseket. Az egységes területalapú támogatási rendszer (SAPS) egy egyszerűsített, átmeneti rendszer, melyet az EU 10 tagállama – közöttük Magyarország – alkalmaz. Ebben a támogatási rendszerben nincs támogatási jogosultság, a támogatást a mezőgazdasági termelők nyilatkozatában szereplő támogatható hektár alapján nyújtják, amely országszerte, művelési ágtól függően egységes. A támogatási rendszer jellegéből következik, hogy mivel csak a föld tulajdonának vagy haszonbérleti jogának kötelmét írja elő és emellett a támogatási jogosultság nem követel meg semmilyen művelési és/vagy fejlesztési tevékenységet, ezért a támogatás egyszerű jövedelemforrásként szolgál és önmagában nem segíti a kibocsátás növelését, a mezőgazdaság gazdasági növekedéshez való hozzájárulását.

A hazai uniós és nemzeti támogatások alakulását mutatja be 2010-2020. között a következő ábra:

20. ábra: A SAPS és zöldítés támogatásainak, valamint a földalapú top-up és az átmeneti nemzeti támogatás összegének alakulása (2010-2020)

Forrás: KSH, 21.1.1. 31. alapján ÁSZ szerkesztés

A SAPS és zöldítés, valamint nemzeti földalapú top-up és átmeneti támogatás összege 2010 és 2020. között 3 762,3 Mrd Ft volt, ami több mint a másfélszeresére (58,0%-kal) emelkedett, a 2010. évi 255,8 Mrd Ft-ról 2020-ra 404,2 Mrd Ft-ra.

Az egységes területalapú támogatásból 2010-ben 222,8 Mrd Ft-ot, 2020-ban már 384,0 Mrd Ft-ot kaptak az igénylők, ami 2010-2020 között 3 511,2 Mrd Ft támogatást jelentett. Ezzel párhuzamosan a többi tagállam támogatási szintjéhez történő igazítás érdekében fizetett nemzeti kiegészítés, a földalapú (top-up) termelő és terméktámogatás összege 27,6 Mrd Ft-ról 20,1 Mrd Ft-ra csökkent, az elemezett időszakban ezeken a jogcímenek együttesen 251,1 Mrd Ft kifizetés történt.

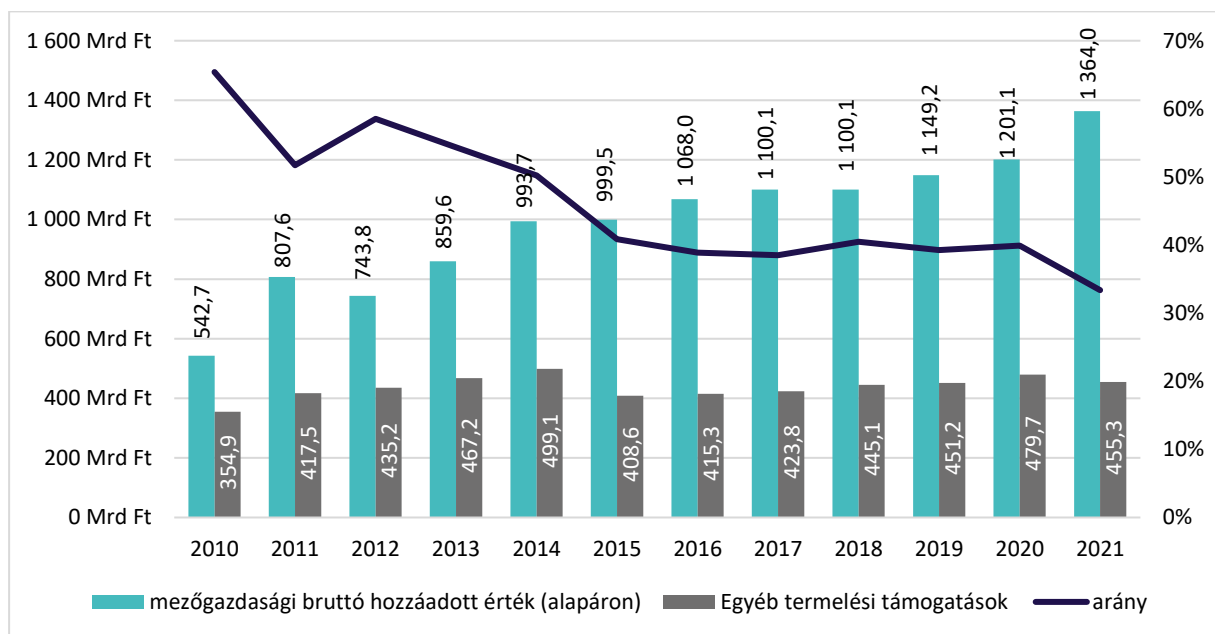
A területalapú támogatások, a SAPS és a hozzá kapcsolódó nemzeti támogatások célja a mezőgazdaságban gazdálkodók jövedelmének biztosítása volt. A támogatás évről-évre történő növekedése ugyan növelte a mezőgazdasági kibocsátást és a bruttó hozzáadott értéket, illetve a jövedelmezőséget, de nem játszott szerepet a gazdasági növekedésben.

3.2. A GDP-ben számba nem vehető támogatások alakulása

A kibocsátás tartalmazza a mezőgazdaságnak nyújtott támogatásokat is, amelyek azonban a GDP-be nem számítanak bele. Emiatt a támogatásoknak az alapáron számított bruttó hozzáadott értéken belüli nagyobb aránya a GDP-hez való ágazati hozzájárulás csökkentésének irányába hat.

A mezőgazdasági számlák rendszerében kimutatott, alapáron számított bruttó hozzáadott érték és a mezőgazdasági támogatások 2010 és 2021 közötti alakulását mutatja be a következő ábra:

21. ábra: A mezőgazdasági bruttó hozzáadott érték (alapáron) és az egyéb termelési támogatások (2010-2021)

Forrás: KSH, 19.1.1.2. Mezőgazdasági számlák rendszere alapján ÁSZ szerkesztés

Az alapáron számított bruttó hozzáadott értéken belül a mezőgazdasági támogatások aránya 2010-ben 65,4%-os volt, ami 2020-ra 39,9%-ra, 2021-re 33,4%-ra csökkent. A 2017-ig csökkenő trend a 2018-2020 között emelkedésbe fordult, amikor 38,5%-ról 40% körülire nőtt a támogatás aránya a bruttó hozzáadott értéken belül. Jelentős támogatási aránycsökkenés 2021-ben következett be, amikor a bruttó hozzáadott értékhez képest a támogatások aránya 6,5 százalékponttal csökkent.

A mezőgazdasági támogatások aránya a nettó vállalkozói jövedelemhez képest a 2010-2020-as időszakban összesen 65,3%-ot tett ki, de csökkenő trendet mutatott. Míg az időszak elején a nettó vállalkozói jövedelmet a kapott támogatások 1,7%-kal meghaladták, addig 2017-ben a támogatások aránya a nettó vállalkozói jövedelem 59,1%-a volt. A csökkenő trend 2018-tól megtört és 2020-ig ismét magasabb része származott a gazdálkodók jövedelmének a támogatásokból (64,0%, 65,6% és 64,9%). Ezt a földalapú

támogatások növekedése mellett a GMO kártalanításra, valamint az időjárás viszonyok miatti agrárkárenyhítésre kifizetett támogatások erőteljes megugrása is okozta. Ezeken túlmenően a támogatások növekvő arányát 2020-ban a járvány miatti kormányzati intézkedések keretében nyújtott támogatások is befolyásolták.

A COVID-19 világjárvány hatására a Kormány a mezőgazdaságot a 2021-2024. éveket átfogó Konvergencia programban a kiemelt ágazatok közé sorolta. Ennek keretében beruházásösztönzéssel, támogatásokkal, infrastruktúra fejlesztésekkel kívánja támogatni a jövőben az ágazat termelékenységének, hatékonyságának és jövedelmezőségének javítását. (Kormány, 2020) A tervek szerint az uniós- és nemzeti forrásokból a 2021-2027-es uniós költségvetési ciklusban összesen több, mint 4 200 Mrd Ft-ot fordítanak a gazdaságok, a feldolgozóipar és a vidéki települések megújítására. (Feldman, 2021)

A COVID-19 világjárvány miatt megváltozott körülmények között ideiglenes intézkedésként a tagállamok a vidékfejlesztési alapok maradványösszegeit 2020 évben a mezőgazdasági termelők és az agrár-élelmiszeripari kisvállalkozások támogatására fordíthatták. A termelők támogatási előlegének összegét növelték, a jövedelemtámogatások esetében 50%-ról 70%-ra, a vidékfejlesztési kifizetések esetében 75%-ról 85%-ra. A KAP gyakorlatban nehézségbe ütköző követelményein módosítottak, így többek között a termelők kifizetési kérelmei benyújtására egy hónapnál több időt biztosítottak. A támogatási követelmények megfelelése érdekében végzett helyszíni ellenőrzéseket a fizikai érintkezés minimálisra csökkentése érdekében ideiglenesen kiváltották más (műholdas képek, fényképek) megoldással. (EB, 2022c)

Az EB 2020 márciusában ideiglenes keretet fogadott el a COVID-19 járvánnyal összefüggő támogatás céljából, meghatározta továbbá a lehetséges ideiglenes állami támogatások formáit. Ezek lehetnek többek között közvetlen támogatások, visszafizetendő előlegek, adókedvezmények formájában nyújtott támogatás vagy hitelgarancia támogatás. (EB, 2020) Ezt követően az AM rendeletben szabályozta a vissza nem térítendő támogatás, kamattámogatás vagy kezességi díjtámogatás feltételeit, továbbá a COVID-19 világjárvány alatt Gazdaságvédelmi Akcióterv részeként kidolgozta a Nemzeti élelmiszergazdasági válságkezelő programot, amely 25 Mrd Ft többletforrást, vissza nem térítendő támogatás formájában juttatott a világjárvány miatt nehéz helyzetbe került vállalkozásoknak.

A mezőgazdasági támogatások általában a termelés támogatásához kapcsolódnak, de ebben a támogatási formában az élelmiszer ágazat szereplői is részesülhetnek. Kiemelendő, hogy külön 1 Mrd Ft keretösszeget biztosítottak a zöldség-gyümölcs ágazat termelői szervezeteinek megsegítésére. (NAK ,2020b) A meghirdetett 12 átmeneti intézkedésre több, mint 35 ezer kérelem érkezett a MÁK-hoz, melynek igényei meghaladták a 19,3 Mrd Ft-ot. (NAK, 2020b)

A forgótőke biztosításának támogatásához létrehozták a Krízis Agrárgarancia Programot. A program célja, hogy a járvány miatt kialakult gazdasági visszaesés hatására rosszabbul teljesítő vállalkozások is olcsón hozzájussanak a szükséges finanszírozáshoz. A korábbinál is magasabb kockázatvállalással és minden eddiginél kedvezőbb díjszabással lehetett ösztönözni a hitelezést, ami a krízisidőszak alatt 510 Mrd Ft hitel kihelyezését segítette, ezzel több mint 15 ezer vállalkozás működését támogatta. (Agronapló, 2021)

A járványhelyzetre tekintettel a mezőgazdasági munkáltatók adó- és járulékkedvezményben, bértámogatásban részesültek és az igénybevétel lehetőségét a Kormány 2020. november 11-től a COVID-19 világjárvány második hullámának gazdaságra gyakorolt hatása miatt meghosszabbította. (ÁSZ, 2021a) A Kormány 2020 évben a mezőgazdaságra olyan beruházási támogatási lehetőségeket nyitott meg, amelyek képesek voltak a hazai termelést nemzetközi szinten is tartós versenyelőnyhöz juttatni, csökkentették az importkitettséget és növelték az exportképességet. (ÁSZ, 2021b)

3.3. Zöldítés, biológiai sokféleség, „Farm to Fork”

A gazdálkodók megélhetése függ a természeti erőforrásoktól, így többek között a talaj minőségétől. A zöldítés, a fenntartható földhasználat eszköze. (EB, 2022a) A fenntartható jövő érdekében az EU gazdaságának átalakítását célozza meg az európai zöld megállapodás. A megállapodás az emberek jólétének javításáról szól, célja az éghajlat- és környezetvédelmi kihívások kezelése, az EU klímasemlegességnek elérése 2050-re. Magyarország elkötelezett a célok megvalósításában, azon öt uniós országok egyike,

amelyek jogilag kitűzték a klímasemlegesség célját: Svédország 2045-ig, Magyarország, Franciaország, Dánia és Németország pedig 2050-ig kívánja elérni a nulla nettó kibocsátást. (EP, 2021a)

A szénmegkötő képesség növelése érdekében az ökoszisztémák helyreállítását tartalmazza a zöld megállapodás részeként a Biodiverzitás „Biológiai sokféleség” Stratégiája. (EB, 2019) A Világgazdasági Fórum 2020 januárjában a világot fenyegető öt legnagyobb veszély közé sorolta a biodiverzitás csökkenését és az ökoszisztémák összeomlását. A mezőgazdaságot veszélyeztetheti állat- és növényfajok kihalása. A száz leggyakoribb haszonnövény 70%-át rovarok vagy más állatok porozzák be. (MTA,2016)

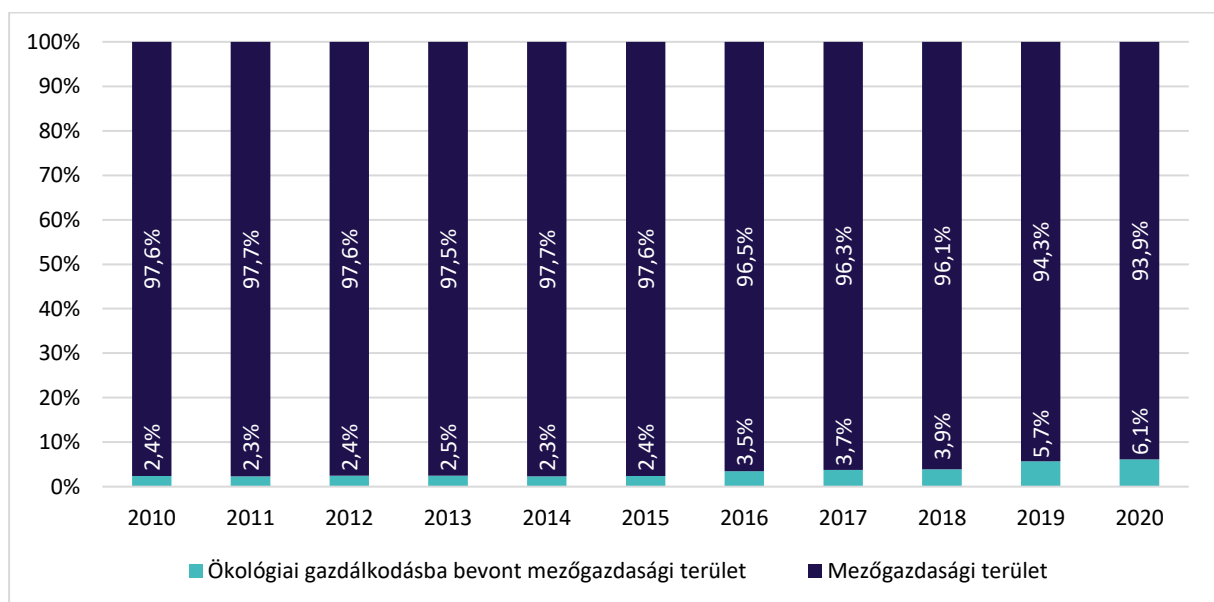
A Biodiverzitás stratégia 2030-ig megvalósítandó uniós célkitűzései többek között a növényvédőszeresek használatának 50%-os, a talaj tápanyagveszteségének 50%-os, a műtrágyahasználat 20%-os csökkentése, az állattenyésztésben használt antibiotikumok 50%-os csökkentése, továbbá a művelésből kivont mezőgazdasági területek 10%-ra, az ökológiairól átvett területek 25%-ra növelése jelenik meg. (EP, 2021b)

A magyarországi műtrágya felhasználás alakulása kedvezőtlenül hatott a biodiverzitás céljainak elérésére. Az elemzett időszakban hazánkban a mezőgazdasági terület csökkenése mellett a növényvédőszer felhasználásának mennyisége több, mint másfélszeresére nőtt, amellyel így 2019-re elérte a 128,3 ezer tonnát. Az 1 hektárra jutó műtrágyafelhasználás évente hektikusan változott, azonban 2010. évhez képest 2019-re a felhasznált mennyiség közel 5%-os növekedését eredményezte. (KSH, 19.1.2.25) Ez egyrészt a mezőgazdasági termelőfelhasználás növelésével rontotta a jövedelmezőséget, így a bruttó hozzáadott értéket, valamint hátráltatta a környezetvédelmi és fenntarthatósági célok érvényesítésében való előrelépést.

Magyarország ökológiai gazdálkodásba bevont területének aránya 2016-tól folyamatosan emelkedett (2,4%-ról 6,1%-ra), az elemzett időszakban közel két és félszeresére nőtt, mellyel 2020. évre elérte a 301,4 ezer hektárt. Ezzel párhuzamosan az erre járó támogatás kifizetésének volumene is fokozódott, 2020-ban 170,9 Mrd Ft volt.

Az ökológiai gazdálkodásba bevont területek arányát mutatja be 2010-2020. között a következő ábra:

22. ábra: Magyarország ökológiai gazdálkodásba bevont mezőgazdasági területeinek aránya (2010-2020)

Forrás: KSH, 19.1.1.8., 19.1.1.38. Mezőgazdasági számlák rendszere alapján ÁSZ szerkesztés

Az EU klímasemlegességi céljának megvalósításához járul hozzá „A termelőtől a fogyasztóig” – Farm to Fork (F2F) – stratégia, amely az EU élelmiszerrendszerét a fenntarthatóság irányába mozdítja el. A stratégia fő céljai az élelmezés- és élelmiszer-biztonság szavatolása mellett:

- elegendő, megfizethető és tápláló élelmiszer biztosítása bolygónk tűrőképességének határain belül,

- a fenntartható élelmiszer-termelés biztosítása, többek között a növényvédő szerek, az antimikrobiális szerek és a műtrágyák használatának jelentős visszaszorításával, valamint a biogazdálkodás fokozása révén,
- a fenntarthatóbb élelmiszer-fogyasztás és az egészséges étrend ösztönzése,
- az élelmiszervesztés és az élelmiszerpazarlás csökkentése,
- az élelmiszer-csalás elleni küzdelem az élelmiszer-ellátási lánc egészében, továbbá
- az állatjólét javítása. (ET, 2021)

3.4. A KAP jövője és a Digitális Agrárstratégia

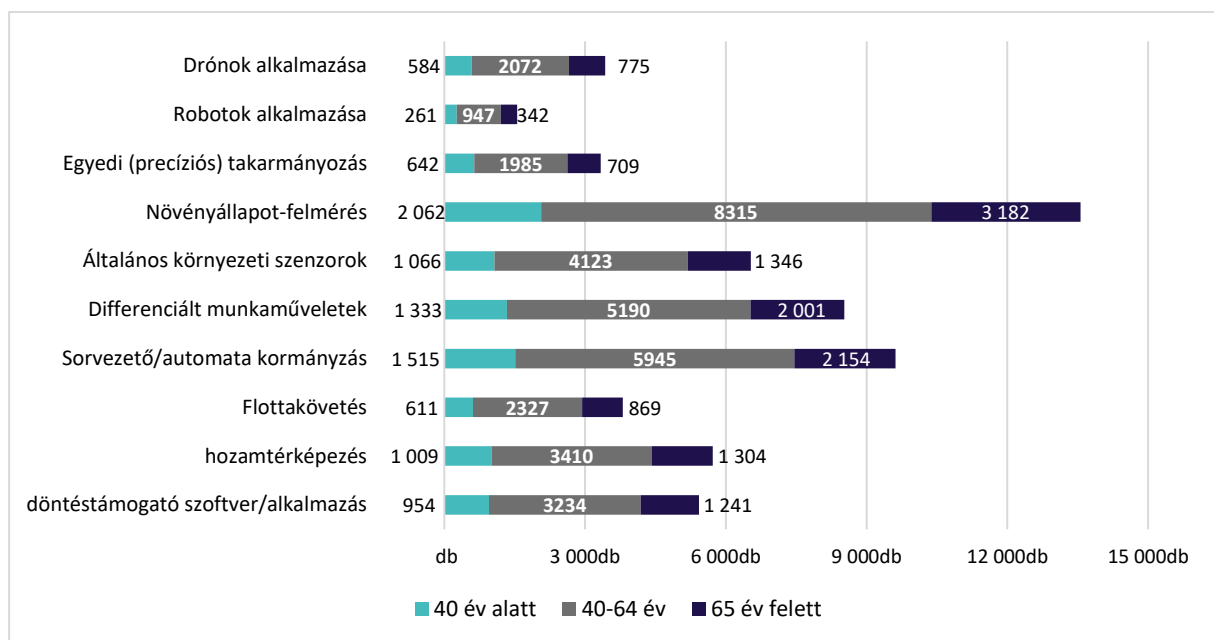
A Közös Agrárpolitika 2020 utáni időszakának egyik legfontosabb alapelve, hogy az Unió minden régiójában életben tartsa és fenntarthatóvá tegye a mezőgazdaságot. A fejlesztésben kulcsfontosságú a digitalizáció elterjesztése, mivel a gyors gazdasági változásokra reagáló mezőgazdaság digitalizáció nélkül nem képzelhető el. A 2020 utáni, tervezett Közös Agrárpolitika kiemelt prioritásként kezeli a környezetvédelmi célkitűzéseket, ami a termelőfelhasználás költségeinek növelésével, továbbá a kibocsátás csökkentésével a mezőgazdaság jövedelmezőségének és GDP-hez való nagyobb hozzájárulásának növelését fejezi.

A 2021-2027. években a KAP biztosítani fogja a mezőgazdasági termelők számára, hogy szélesebb körben alkalmazhassák a precíziós gazdálkodási technológiákat, hogy kevesebb erőforrás felhasználásával többet termelhessenek, csökkentve egyúttal a környezeti hatásokat, a műtrágya- és növényvédőszer-kijuttatást. A területi fejlődés az új, minőségi munkahelyek létrehozásával lesz támogatható.

A hazai mezőgazdasági termelésben a digitális technikák alkalmazása lemaradásban van a fejlettebb európai államokhoz képest. A magyar agrárgazdaság digitalizációját a szigetszerű működés, a termelőeszköz beruházások túlsúlya és az elemzésre alkalmas adatok alacsony értéke jellemzi. A termelési, gazdasági menedzsment döntésekhez nem áll rendelkezésre elegendő megbízható minőségű adat és információ (időjárás, növényvédelem, talaj, piaci stb.). A precíziós megoldások elterjedésének korlátját jelenti a termelők korösszetétele, az idősebb korosztályhoz tartozók digitális készségeinek hiánya, továbbá a precíziós technológia megfizethetősége. (DAS, 2019)

A precíziós eszközöket használó gazdaságok számának – az irányító korcsoportja szerinti – összetételét mutatja be 2020-ban a következő ábra:

23. ábra: A precíziós eszközöket használó gazdaságok száma az irányító korcsoportja szerint 2020-ban

Forrás: KSH (2020a) alapján ÁSZ szerkesztés

A fiatal gazdálkodók aránya a precíziós eszközök használatában messze meghaladja a gazdaságok irányításában képviselt arányukat, mert a modernebb eszközök használatában élénjárnak. Ezen a területen

hazai mezőgazdaság elmaradottságát jelzi, hogy még a leggyakrabban alkalmazott növényállapot-felmérést is a gazdaságoknak csak közel 6%-ában alkalmazzák, más precíziós eszközök alkalmazása pedig még ennél is kisebb arányú. Legkevésbé a robotizáció terjedt el, ami az eszközök magas árával és a működtetésükhöz szükséges szakértelem hiányával magyarázható.

A precíziós eszközök használatának alacsony elterjedése hátráltatja a mezőgazdaság jövedelmezőségének javulását, a gazdasági növekedéséhez, a környezetvédelemhez és a fenntarthatósághoz való hozzájárulását.

A DAS helyzetértékelése szerint az éghajlatváltozáshoz igazodó új növénykultúrák bevezetése, az adatelemzéssel párosuló gazdálkodás, a munkaerő képzése a gazdálkodók jelentős részénél nem jelennek meg a jövőbeni elképzelések, prioritások között. A kis gazdaságok együttműködése alacsony szintű mind a termelési folyamatokat segítő automata rendszerek alkalmazásában, mind a termékpálya integrációkban. Emellett az üzemi szintű termelésirányító rendszerek is csak elvétve támogatják a gazdálkodást. A korszerű digitális ismeretek közvetítése a mezőgazdaságban az agráriumban a digitalizációs képzés felgyorsítását, az digitalizációs ismeretek átadását, ezzel együtt a nemzedékváltást sürgeti. (DAS, 2019)

A DAS célja, hogy az információk gyűjtésével, feldolgozásával, a technológiai műveletek automatizálásával és robotizálásával hozzájáruljon a mezőgazdasági termelés jövedelmezőségének növeléséhez. Az agrár digitális megoldások terjedésének felgyorsításához kormányzati támogatás szükséges, mely intézkedéseket a Kormány a magyar agrárium digitalizációjának előmozdításáról és összehangolásáról, Magyarország Digitális Agrár Stratégiájáról szóló 1470/2019. (VIII. 1.) Korm. határozatban jelölte ki.

A Magyarország által a 2003/2021. (XII. 29.) Korm. határozat alapján jóváhagyásra benyújtott, a 2021-2027 uniós ciklusra készített magyar stratégiai terv a KAP I. pillérében rendelkezésre álló támogatási keret forrásainak felhasználásán belül az agrárökológiai alapprogramot 15,0%-ban, a fiatalgazda támogatást 1,4%-ban, a termeléshez kötött támogatást 15,0%-ban, az újraelosztó (redisztribúciós) támogatást 10,0%-ban jelölte meg. (Agrárszektor, 2021) Hazánk 2021-től a legnagyobb, maximális mértékű (80%-os) kiegészítő, nemzeti társfinanszírozás kötelezettségét vállalta a KAP EMVA kerete számára. A szándék, hogy minden korábbinál nagyobb mértékű forrást kapjon a magyar vidék, a magyar mezőgazdaság és az élelmiszeripar. (AM, 2021)

A KAP 2021-től 2027-ig terjedő időszakában a korábbiaktól eltérően nem csak a vidékfejlesztési programokra, a II. pillér támogatásaira, hanem az összes agrártámogatásra is kellett a tagállamoknak stratégiai tervet készíteni. Az elfogadásra 2021. december 30-án az EB-nek benyújtott stratégiai tervben az átfogó horizontális célkitűzések az agrár tudásátadás, az innováció és a digitalizáció voltak. (EB, 2022b) Az új stratégiai terv a 2023 és 2027 közötti agrártámogatások keretében a KAP I. pillérében 3 400 Mrd Ft, a II. pillér keretében 2 853 Mrd Ft lehívását teszi lehetővé 2023-tól. (NAK, 2022) A megnövekvő források lehetővé tehetik a mezőgazdaság vidékfejlesztési szerepének erősítését, mely az ország foglalkoztatási területi egyenlőtlenségeinek mérséklését is segítheti.

FELHASZNÁLT IRODALOM

AKÖI (2020a): A mezőgazdasági alapanyagok, elsődleges, illetve másodlagos feldolgozottságú termékek külkereskedelmének alakulása

<https://elir.aki.gov.hu/cikk/a-mezogazdasagi-alapanyagok-elsodleges-illetve-masodlagos-feldolgozottsagu-termekek-kulkereskedelmének-alakulása>

AKÖI (2020b): Öntözésjelentés, 2020. év

<https://www.aki.gov.hu/product/ontozesjelentés-2020-ev/>

AM (2021): Az új KAP társadalmi egyeztetése

<https://cdn.kormany.hu/uploads/document/1/16/162/162ec230eab39561c1183a15c7bd7f2086d4bf99.pdf>

Agronapló (2021): Az agrárgarancia segíti a pályázókat

<https://www.agronaplo.hu/szakfolyoirat/2021/11/pr/az-agrargarancia-segiti-a-palyazokat>

Agrárszektor (2021): Új részletek derültek ki a KAP magyar stratégiai tervéről: ez vár a gazdákra 2023-tól

<https://www.agrarszektor.hu/agrarpenzek/uj-reszletek-derultek-ki-a-kap-magyar-strategiai-terverol-ez-var-a-gazdakra-2023-tol.34852.html>

ÁSZ (2020): A nemzetközi, nemzeti és a programszintű teljesítménymutatók összhangjának vizsgálata a 6. Tiszta víz és alapvető köztisztaság fenntartható fejlődési cél tekintetében

https://www.asz.hu/storage/files/files/elemzesek/2020/viz_elemzes_20200320.pdf?ctid=1259

ÁSZ (2021a): Elemzés – A koronavírus-járványt követő gazdasági újraindítás közpénzügyi hatások

https://www.asz.hu/storage/files/files/elemzesek/2021/korona_kozpenzugyi_hatasok.pdf?ctid=1259

ÁSZ (2021b): Elemzés – A költségvetési politika COVID-19 járvány alatti alakulása különös tekintettel az ÁFA és az SZJA politikára

<https://www.asz.hu/storage/files/files/elemzesek/2021/E2110.pdf?ctid=1307>

DAS (2019): Magyarország Digitális Agrárstratégiája 2019-2022

<https://digitalisioletprogram.hu/files/24/2e/242e263bd2b441f6f30cf400e06e1e4a.pdf>

Eurostat (2022): Agricultural factor income per annual work unit (AWU) (source: Eurostat, DG AGRI)

https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/sdg_02_20/default/table?lang=en

EB (2019): Az európai zöld megállapodás

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:52019DC0640&from=EN>

EB (2020): Állami támogatás: A Bizottság ideiglenes keret elfogadásával lehetővé teszi, hogy a tagállamok a COVID-19-járvánnyal összefüggésben további támogatást nyújtsanak a gazdáknak

https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/HU/ip_20_496

EB (2022a): Fenntartható földhasználat (zöldítés)

https://ec.europa.eu/info/food-farming-fisheries/key-policies/common-agricultural-policy/income-support/greening_hu

EB (2022b): The new common agricultural policy: 2023-27

https://ec.europa.eu/info/food-farming-fisheries/key-policies/common-agricultural-policy/new-cap-2023-27_hu?etrans=hu

EB (2022c): Az agrár-élelmiszeripar támogatása a koronavírus-járvány idején

https://ec.europa.eu/info/food-farming-fisheries/farming/coronavirus-response_hu

EB (2022d): A közös agrárpolitika dióhéjban

https://ec.europa.eu/info/food-farming-fisheries/key-policies/common-agricultural-policy/cap-glance_hu

ECA (2021): Különjelentés 20/2021: Fenntartható vízhasználat a mezőgazdaságban

<https://www.eca.europa.eu/hu/Pages/DocItem.aspx?did=59355>

EP (2021b): A biológiai sokféleség megóvása az EU-ban

<https://www.europarl.europa.eu/news/hu/headlines/priorities/klimamegallapodas-2016/20200519STO79422/a-biologiai-sokfelesseg-megovasa-az-eu-ban-video>

ET (2021): A termelőtől a fogyasztóig

<https://www.consilium.europa.eu/hu/policies/from-farm-to-fork/>

EP (2021a): Mit jelent a karbonsemlegesség, és hogyan érhető el 2050?

<https://www.europarl.europa.eu/news/hu/headlines/society/20190926STO62270/mit-jelent-a-karbonsemlegesseg-es-hogyan-erhető-el-2050-ig>

Feldman (2021): Feldman Zsolt Rendkívüli lehetőség előtt áll minden magyar gazdálkodó

<https://kormany.hu/hirek/rendkivuli-lehetoseg-elott-all-minden-magyar-gazdalkodo>

FM (2017): Magyarország Élelmiszergazdasági Koncepciója 2017-2050

<https://2015-2019.kormany.hu/download/0/07/11000/%C3%89lelmiszergazdas%C3%A1gi%20Program%202017-2050.pdf>

ITM (2021): Innovációs és Technológiai Minisztérium Foglalkoztatás-Felügyeleti Irányítási Főosztály A munkaügyi hatóság 2020. évi ellenőrzési tapasztalatairól

http://www.ommf.gov.hu/letoltes.php?d_id=8138

Kormány (2020): Magyarország Konvergencia Programja 2020-2024

https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/2020-european-semester-convergence-programme-hungary_hu.pdf

KSH (2019): Központi Statisztikai Hivatal Növényvédőszer-felhasználás, 2019

<https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/stattukor/novenyvedoszer/2019/index.html>

KSH (2020a): Központi Statisztikai Hivatal Agrárcenzus 2020

https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/ac2020/elozetes_adatok/index.html

KSH (2020b): Központi Statisztikai Hivatal Helyzetkép a mezőgazdaságról, 2020

<https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/mezo/2020/index.html>

KSH (2020c): Központi Statisztikai Hivatal Termőföldárak és bérleti díjak, 2020

<https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/stattukor/mgfoldarak/2020/index.html>

KSH (2021): Központi Statisztikai Hivatal - Helyzetkép a mezőgazdaságról, 2019

<https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/mezo/2019/index.html>

MÁK (2021): Magyar Államkincstár Központi Költségvetés végrehajtásának adatai (2015-2021)

<http://www.allamkincstar.gov.hu/hu/koltsegvetesi-informaciok/kozponti-alrendszer>

MNB (2017): MNB oktatási füzetek 10. szám, Kovalszky Zsolt - Rippel Géza: A gazdasági fejlődés mutatószámai I., 2017

<https://www.mnb.hu/letoltes/mnb-oktatasi-fuzetek-10-gazdasagi-fejlodes-0221.pdf>

MNB (2020): Magyar Nemzeti Bank Termelékenység jelentés 2020. november

<https://www.mnb.hu/letoltes/termelekenysegi-jelentes-2020-hun.pdf>

MTA (2016): Magyar Tudományos Akadémia Mi marad a bevasárlókosárban, ha eltűnnek a beporzók?

https://mta.hu/tudomany_hirei/beporzo-meh-vadmeh-elelmiszer-termeles-termeshozam-ipbes-jelentes-106094

Nagy (2019): Dr. Nagy István: Célkitűzés a 400 ezer hektár öntözött terület elérése az országban (Agronapló)

<https://www.agronapló.hu/szakfolyoirat/2019/06/aktualis/dr-nagy-istvan-celkituzes-a-400-ezer-hektar-ontozott-terulet-elere-se-az-orszagban#aki>

NAK (2020a): Nemzeti Agrárgazdasági Kamara Az öntözésre alkalmas hazai vízkészletek

<https://www.nak.hu/kiadvanyok/kiadvanyok/3355-az-ontozesre-alkalmas-hazai-vizkeszletek/file>

NAK (2020b): Nemzeti Agrárgazdasági Kamara Nemzeti Élelmiszergazdasági Válságkezelő Program
<https://www.nak.hu/tajekoztatasi-szolgaltatas/koronavirus/102586-folyositjak-a-tamogatasokat-az-elel-miszer-feldolgozoknak-es-a-juhartoknak>

NAK (2022): Nemzeti Agrárgazdasági Kamara Tájékoztatási szolgáltatás
<https://www.nak.hu/tajekoztatasi-szolgaltatas/kozos-agrarpolitika/104151-magyarorszag-benyujtotta-a-kap-strategiai-tervet-2>

Növekedés (2021): Magyarország búcsút mondhat a vizeinek?
<https://novekedes.hu/elemezsek/magyarorszag-bucsut-mo-ndhat-a-vizeinek>

OH (2017): Országgyűlés Hivatala Közös agrárpolitika, 2017/44
<https://www.parlament.hu/documents/10181/1202209/Infojegyzet+2017+44+kozos+agrarpolitika.pdf/d16165ec-a0e4-4aad-a56f-09c894ac2c7d>

OMSZ (2020): Országos Meteorológiai Szolgálat Éghajlati visszatekintő
https://www.met.hu/eghajlat/magyarorszag_eghajlata/eghajlati_visszatekinto/elmult_evek_ido-jarasa/main.php?ful=homerseklet

Potori N., Kovács M., Vásáry V. (2013): A közvetlen támogatások új rendszere Magyarországon 2014-2020 között: kötelező elemek és a döntéshozók mozgásteret
<http://real.mtak.hu/15829/>

Központi Statisztikai Hivatal STADAT táblák

[1.1.1.11. Mezőgazdaságiár-indexek és az agrárrolló](#)

[3.2.1.2. A nemzetgazdasági beruházások teljesítményértéke nemzetgazdasági ágak szerint, negyedévente, évkezdettől kumulált](#)

[9.1.1.3. A regisztrált vállalkozások száma nemzetgazdasági ág szerint](#)

[19.1.1.1. A mezőgazdaság összefoglaló adatai](#)

[19.1.1.2. Mezőgazdasági számlák rendszere, folyó alapon \[millió Ft\]](#)

[19.1.1.5. Mezőgazdasági munkaerő-felhasználás](#)

[19.1.1.8. Magyarország földterülete művelési ágak szerint \[ezer hektár\]](#)

[19.1.1.21. A fontosabb gabonafélék termesztése és felhasználása](#)

[19.1.1.24. A fontosabb zöldségfélék termesztése és felhasználása](#)

[19.1.1.25. A fontosabb gyümölcsfélék termesztése és felhasználása](#)

[19.1.1.36. Élő állatok és állati termékek termelése, felhasználása](#)

[19.1.1.38. Biogazdálkodás](#)

[19.1.1.45. Mezőgazdasági vízfelhasználás](#)

[19.1.2.25. Műtrágyázás megye és régió szerint](#)

[20.1.1.54. A teljes munkaidőben alkalmazásban állók havi bruttó átlagkeresete nemzetgazdasági áganként](#)

[21.1.1.6. A bruttó hozzáadott érték és megoszlása nemzetgazdasági áganként](#)

[21.1.1.31. Támogatások összefoglaló adatai](#)

JOGSZABÁLYOK ÉS KÖZJOGI SZERVEZETSZABÁLYOZÓ ESZKÖZÖK JEGYZÉKE

2020. XLIV. törvény a klímavédelemről

1110/2017. (III. 7.) Korm. határozat a Nemzeti Vízstratégia és a végrehajtását biztosító intézkedési terv elfogadásáról

1470/2019. (VIII. 1.) Korm. határozat a magyar agrárium digitalizációjának előmozdításáról és összehangolásáról, Magyarország Digitális Agrár Stratégiájáról

2003/2021. (XII. 29.) Korm. határozat Magyarországnak a Közös Agrárpolitika 2023-2027 közötti időszakra vonatkozó Stratégiai Tervével kapcsolatos egyes kérdésekről

Az Európai Unióról szóló szerződés és az Európai Unió működéséről szóló szerződés egységes szerkezetbe foglalt változata - Az Európai Unióról szóló szerződés egységes szerkezetbe foglalt változata - Az Európai Unió működéséről szóló szerződés egységes szerkezetbe foglalt változata - Jegyzőkönyvek - Mellékletek - A 2007. december 13-án aláírt Lisszaboni Szerződést elfogadó kormányközi konferencia zárónyilatkozatához csatolt nyilatkozatok - Megfelelési táblázatok

A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, a Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának Életbiztosításunk, természeti tőkénk: a biológiai sokféleséggel kapcsolatos, 2020-ig teljesítendő uniós stratégia (COM/2011/0244 végleges)

RÖVIDÍTÉSJEGYZÉK

ÁFA	Általános Forgalmi Adó
AKI	Agrárkutató Intézet
AKÖI	Agrárközgazdasági Intézet
ÁSZ	Állami Számvevőszék
BPS	Basic Payment Scheme
EB	Európai Bizottság
ECA	Európai Számvevőszék
EP	Európai Parlament
EU	Európai Unió
Eurostat	Európai Unió Statisztikai Hivatala
ET	Európai Tanács
F2F	Farm to Fork – „Termőföldtől az asztalig”
FM	Földművelésügyi Minisztérium
Ft	Forint
GDP	Bruttó hazai termék (Gross Domestic Product)
GMO	Genetikailag módosított organizmus (Genetically Modified Organism)
ITM	Innovációs és Technológiai Minisztérium
KAP	Közös Agrárpolitika
Kormány	Magyarország Kormánya
KSH	Központi Statisztikai Hivatal
Mrd Ft	Milliárd Forint
NAK	Nemzeti Agrárgazdasági Kamara
NVS	Nemzeti Vízstratégia
OH	Országgyűlés Hivatala
OMSZ	Országos Meteorológiai Szolgálat
OVF	Országos Vízügyi Főigazgatóság
SAPS	Egységes területalapú támogatás (Single Area Payment Scheme)
TEÁOR	A gazdasági tevékenységek egységes ágazati osztályozási rendszere

FOGALOMTÁR

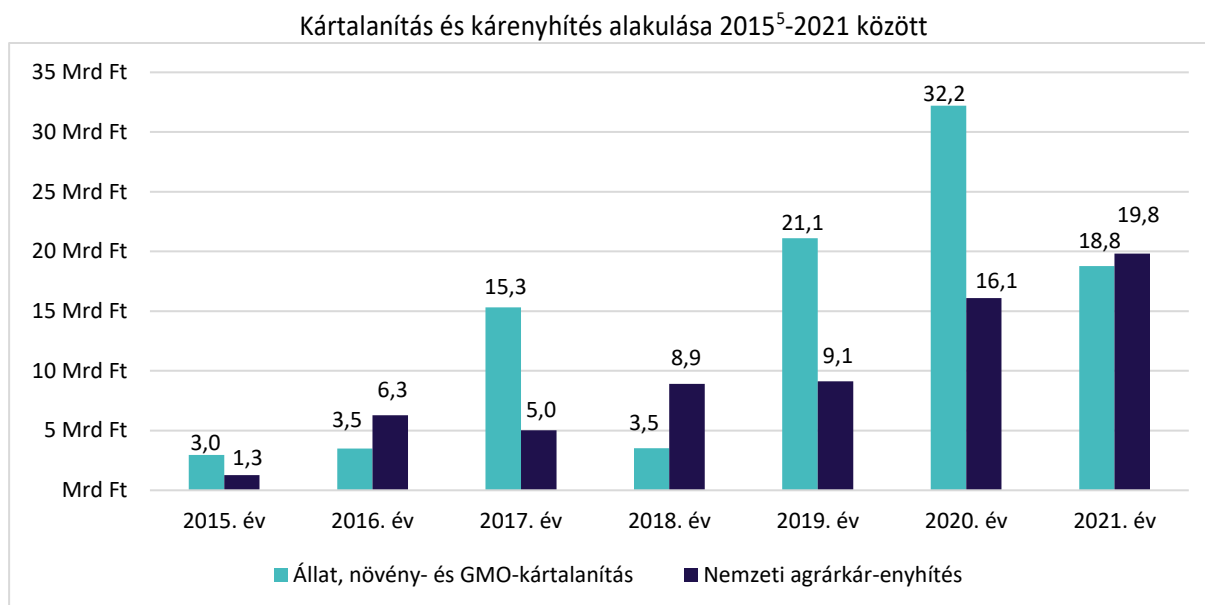
Biodiverzitás	Biodiverzitásnak (biológiai sokféleségnek) nevezik az ökoszisztémák (természeti tőke), fajok és gének változatosságát világszerte vagy egy bizonyos élőhelyen. Nélkülözhetetlen az emberi jóléthez, mivel olyan szolgáltatásokat nyújt, amely fenntartja a gazdaságainkat és társadalmainkat. (Európai Környezetvédelmi Ügynökség, 2020)
Bruttó hazai termék (GDP)	<p>A bruttó hazai termék (GDP) a gazdasági tevékenység mérőszáma, az összes megtermelt áru és szolgáltatás értéke csökkentve az előállításukhoz használt áruk és szolgáltatások értékével. A bruttó hazai termék az ágazatok vagy szektorok által előállított, alapáron értékelt bruttó hozzáadott értékek összege és az ágazatokra vagy szektorokra fel nem osztható termékadók és -támogatások egyenlege, levonva a pénzközvetítés ágazatokra és szektorokra fel nem osztott szolgáltatási díját. A GDP tehát piaci áron értékelt mutató.</p> <p>Az egy főre jutó GDP éves volumennövekedési ütemének kiszámításának célja a gazdasági fejlődés dinamikájának mind időbeli, mind a különböző nagyságú gazdaságok közötti térbeli összehasonlítások lehetővé tétele. A GDP volumennövekedésének méréséhez a folyó áron számított GDP-t elosztják az előző évi árakon számított értékkel. Az így kiszámított volumenváltozást viszonyítják a bázisévhez; ezt nevezik láncindex-sornak. Az ily módon végrehajtott számítás során az árváltozások nem jelennek meg a növekedési rátában. Termelési oldalról számítva egyenlő az ágazatok vagy szektorok által előállított, alapáron értékelt bruttó hozzáadott értékek (azaz a kibocsátás és a folyó termelőfelhasználás különbségeinek) és az ágazatokra vagy szektorokra fel nem osztható termékadók és -támogatások egyenlegének összegével.</p> <p>A GDP-t három oldalról határozhatjuk meg:</p> <ul style="list-style-type: none"> - termelési oldalról = + az alapáron számított bruttó hozzáadott értékek összege + termékadók - terméktámogatások - a pénzközvetítés ágazatokra fel nem osztott szolgáltatási díja; - felhasználási oldalról = + háztartások végső fogyasztási kiadásai + államháztartás végső fogyasztási kiadásai + háztartásokat segítő nonprofit intézmények végső fogyasztási kiadásai + bruttó állóeszköz-felhalmozás + készletváltozás + export – import; - jövedelmi oldalról = + bérek és keresetek + munkaadók társadalombiztosítási hozzájárulásai - termelési támogatás + termelési adó + bruttó működési eredmény, illetve vegyes jövedelem + termékadók - terméktámogatások. (KSH módszertani dokumentáció, https://www.ksh.hu/apps/meta.menu?p_lang=HU&p_menu_id=110)
Éves munkaerő-egység (ÉME)	A mutató a mezőgazdaságban a munkatermelékenység részleges mérőszáma. 1 ÉME=1800 munkaóra. A mezőgazdasági tényezőjövedelem a mezőgazdaságból származó jövedelmet méri, amelyet a kölcsönvett vagy bérelt termelési tényezők (tőke, munkabér és földbérlet), valamint a saját termelési tényezők (saját munkaerő, tőke és föld) díjazására használnak fel. A tényezőjövedelem megfelel a mezőgazdaság tényezőki költségen számított deflált (reál) nettó hozzáadott értékének. Deflátorként a GDP implicit árindexét használják. Az éves munkaegységeket (ÉME) teljes munkaidős egyenértékű foglalkoztatásként (a teljes munkaidős egyenértékű munkahelyek számának megfelelően)

	határozzák meg, azaz az összes ledolgozott munkaórát elosztják a teljes munkaidős munkahelyeken a gazdasági területen belül teljes munkaidőben ledolgozott órák átlagos éves számával.
Felvásárlási átlagár	A felvásárolt termékekért fizetett érték (ÁFA nélkül) és a hozzátartozó mennyiség hányadosa. (KSH módszertani dokumentáció, https://www.ksh.hu/apps/meta.menu?p_lang=HU&p_menu_id=110)
Folyó termelőfelhasználás	A termelési folyamat során az elszámolási időszakban más termelőegységtől vásárolt termékek és szolgáltatások értéke, amelyeket új termékek és szolgáltatások előállításához használnak fel. Az állóeszközök értékcsökkenése azonban nem része a folyó termelőfelhasználásnak, azt állóeszköz-felhasználásként kell elszámolni. A termelőfelhasználás értékelése piaci beszerzési áron történik. (KSH, https://www.ksh.hu/docs/hun/modszgyors/gdpmods15.html)
Kibocsátás	Az adott gazdasági egység által más, a termelő és szolgáltató gazdasági egységen kívüli egységek számára előállított, valamint a saját végső fogyasztásra kerülő termékek és szolgáltatások összessége. A kibocsátást a nemzeti számlák alapján értékelik. <u>Alapár:</u> az az ár, amennyit a termelő egységnyi termék vagy szolgáltatás értékesítésekor realizál. Azaz az értékesítési árból le kell vonni a termelő által befizetett termékadókat, és hozzá kell adni az értékesítéshez kapcsolódó terméktámogatásokat. (KSH, https://www.ksh.hu/docs/hun/modszgyors/gdpmods15.html)
Mezőgazdasági termelői árak indexe	A mezőgazdasági termelőktől továbbértékesítésre vagy feldolgozásra felvásárolt, valamint közvetlenül a lakosságnak fogyasztásra (piacon) eladott mezőgazdasági termékekért a termelőknek kifizetett áraknak éves átlagáraihoz viszonyított változásait mutatja. Nem tartalmazza a közvetlen export és a mezőgazdasági termelők egymás közötti forgalmában értékesített, továbbtartásra szánt élő állatok és állati termékek árait. Az indexeket a Laspeyres-formula szerint számítjuk, amelynél a súlyt a mezőgazdaságon kívülre történő értékesítés értékarányai képezik fix bázison (jelenleg 2015 = 100%). Ötévente kerül sor bázisváltásra az alábbiak szerint: minden 0-re és 5-re végződő évet bázisévként tekintünk, amelyre a naptári évet követő harmadik évben térünk át (pl. 2015. bázisú árindexek 2018-ban kerültek először alkalmazásra, 2020 évi bázisra való áttérésre várhatóan 2023-ban fog sor kerülni). A bázisváltáskor meghatározott súlyok 5 évig változatlanok maradnak. Az előző év azonos időszakához viszonyított árindexek a fix bázison számított árindexekből kerülnek előállításra. (KSH módszertani dokumentáció, https://www.ksh.hu/apps/meta.menu?p_lang=HU&p_menu_id=110)
Munkaerőtermelékenység	A teljes munkaidős munkaerő-egyenértékben kifejezett tényezőjövedelem.
Növekedéshez való hozzájárulás	A növekedéshez való hozzájárulás azt mutatja, hogy az egyes tényezők milyen mértékben magyarázzák a GDP változását. Ezt úgy számítjuk ki, hogy az egyes tényezők saját növekedési ütemét súlyozzuk a GDP-hez viszonyított arányukkal. Ehhez az szükséges, hogy a súlyok számításához használt adatok additívak legyenek. A nemzeti számlarendszerben kötelezően alkalmazott láncolással megszűnik az additivitás az állandó referenciaévre

	<p>(2015) visszaláncolt volumenindexek között. Mivel az előző évi áron számított adatokra még fennáll az additivitás, ezért ezekből az adatokból indulunk ki. Első lépésként kiszámoljuk a negyedéves hozzáadott érték adatokat az adott év átlagárán (pl. 2019 I. negyedévet a 2019. év átlagárán). Ezután egy adott nemzetgazdasági ág GDP növekedéséhez való hozzájárulása pl. 2020 első negyedévében úgy számítható ki, hogy a 2020 I. negyedévi előző évi (2019) átlagáron számított hozzáadott értékéből kivonjuk a 2019. I. negyedévi 2019. évi átlagáras hozzáadott értékét, majd elosztjuk a különbséget a 2019. I. negyedéves GDP összesen adattal (2019. évi átlagáron). (KSH, GDP módszertan https://www.ksh.hu/docs/hun/modszgyors/gdpmods15.html)</p>
Támogatások	<p>Olyan viszonzatlan folyó kifizetések, amelyeket a kormányzat vagy az Európai Unió intézményei nyújtanak a rezidens termelőknek azok termelési színvonalának, árainak befolyásolása vagy a termelési tényezők díjazása céljából. A támogatások az alábbiak szerint csoportosíthatók: a) terméktámogatások; (1) importtámogatások; (2) egyéb terméktámogatások; b) egyéb termelési támogatások. (MNB, 2017)</p>
Termékadók	<p>Azok az adók, amelyeket bizonyos termékek előállítása, szolgáltatások nyújtása esetén azok egységei után kell befizetni. Az adó lehet a termék vagy szolgáltatás mennyiségi egységére vetített meghatározott pénzösszeg, vagy lehet a termék vagy szolgáltatás egységárának vagy értékének meghatározott százalékaként kiszámítható összeg. A termékadók típusai: hozzáadott érték típusú adók (áfa), importadók és vámok az áfa kivételével, egyéb termékadók A termelési és importadók közé a következő adók tartoznak: -termékadók: hozzáadott érték típusú adók (áfa) import adók és vámok az áfa kivételével termékadók az áfa és az importadók kivételével -egyéb termelési adók. (MNB, 2017)</p>
Termelési érték	<p>Számítása a következő: nettó árbevétel + saját előállítású eszközök aktivált értéke - eladott áruk beszerzési értéke - közvetített szolgáltatások +/- saját termelésű készletek állományváltozása. (KSH módszertani dokumentáció, https://www.ksh.hu/apps/meta.menu?p_lang=HU&p_menu_id=110)</p>
Termelőiár-index	<p>a belföldi értékesítés és exportértékesítés árindexeinek súlyozott átlaga (KSH módszertani dokumentáció, https://www.ksh.hu/apps/meta.menu?p_lang=HU&p_menu_id=110)</p>
Termőterület	<p>A mezőgazdasági terület (szántó, konyhakert, gyümölcsös, szőlő, gyepek) az erdő, a nádas és a halastó együttes területe. (KSH módszertani dokumentáció, https://www.ksh.hu/apps/meta.menu?p_lang=HU&p_menu_id=110)</p>

1. SZ. FÜGGELÉK – KÁRTALANÍTÁS ÉS KÁRENYHÍTÉS ALAKULÁSA 2015-2021. ÉVEKBEN

1. ábra

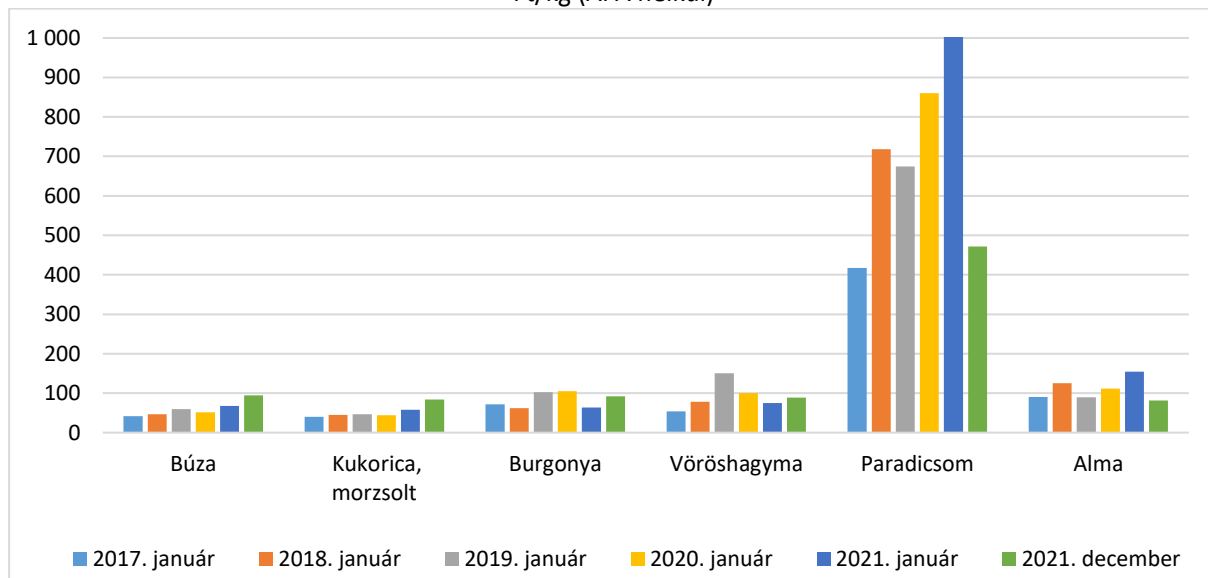
Forrás: MÁK (2021) alapján ÁSZ szerkesztés

⁵ 2015. év az első rendelkezésre álló adat.

2. SZ. FÜGGELÉK – FONTOSABB NÖVÉNY- ÉS ÁLLATI TERMÉKEK FELVÁSÁRLÁSI ÁRAI 2017-2021 KÖZÖTT

2. ábra

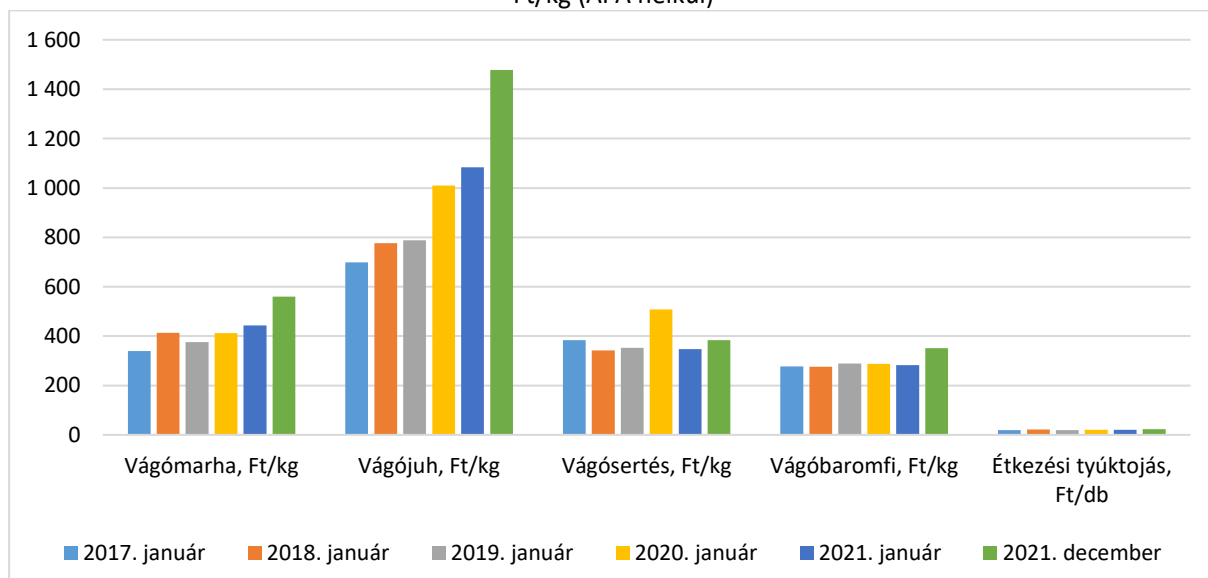
A fontosabb növénytermesztési termékek felvásárlási átlagárai 2017 és 2021 között
Ft/kg (ÁFA nélkül)

Forrás: KSH STADAT, 1.2.1.14. alapján ÁSZ szerkesztés

3. ábra

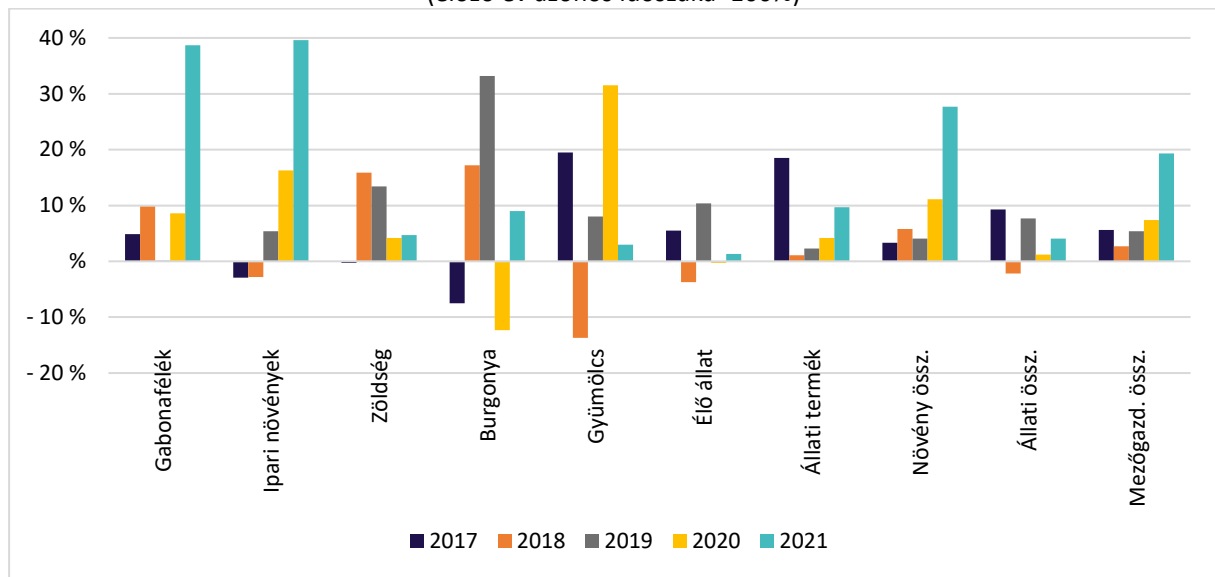
A fontosabb élőállatok és állati termékek felvásárlási átlagárai 2017 és 2021 között
Ft/kg (ÁFA nélkül)

Forrás: KSH STADAT 1.2.1.15. alapján ÁSZ szerkesztés

4. ábra

Mezőgazdasági termékek termelőiár-indexei 2017 és 2021 között
(előző év azonos időszaka=100%)

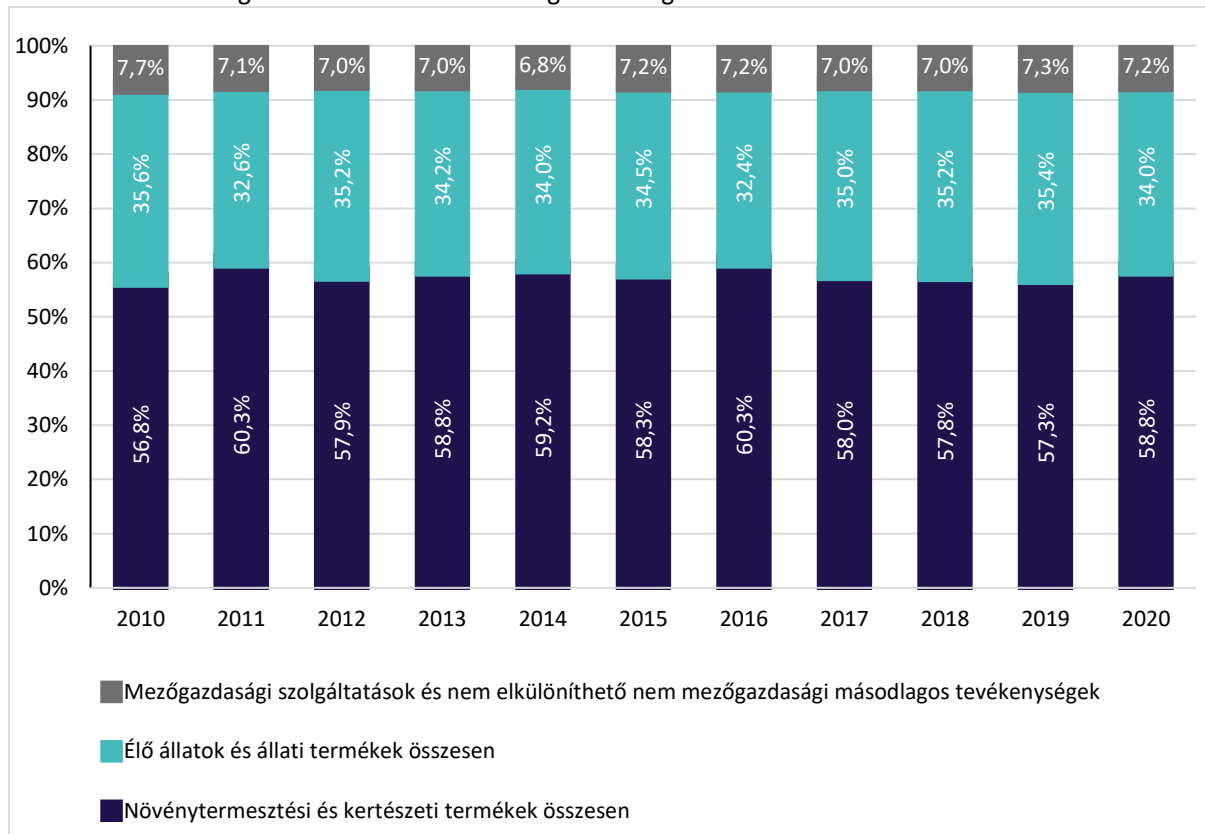

Forrás: KSH STADAT 1.2.1.11. alapján ÁSZ szerkesztés

3. SZ. FÜGGELÉK – AGRÁRIUM KIBOCSÁTÁSÁNAK MEGOSZLÁSA 2010-2020. ÉVEKBEN

5. ábra

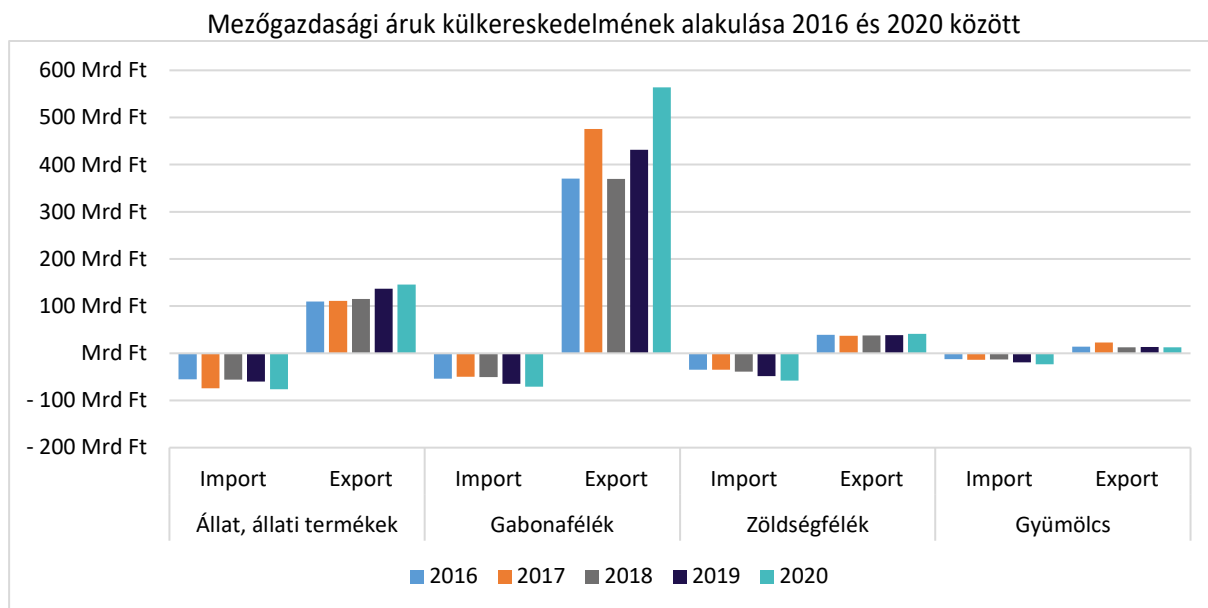
Az agrárium kibocsátásának megoszlása ágazatonként 2010 és 2020 között

Forrás: KSH STADAT 19.1.1.2. alapján ÁSZ szerkesztés

4. SZ. FÜGGELÉK – MEZŐGAZDASÁGI TERMÉKFAJTÁK EXPORT-, IMPORT SZERKEZETE 2016-2020. ÉVEKBEN

6. ábra

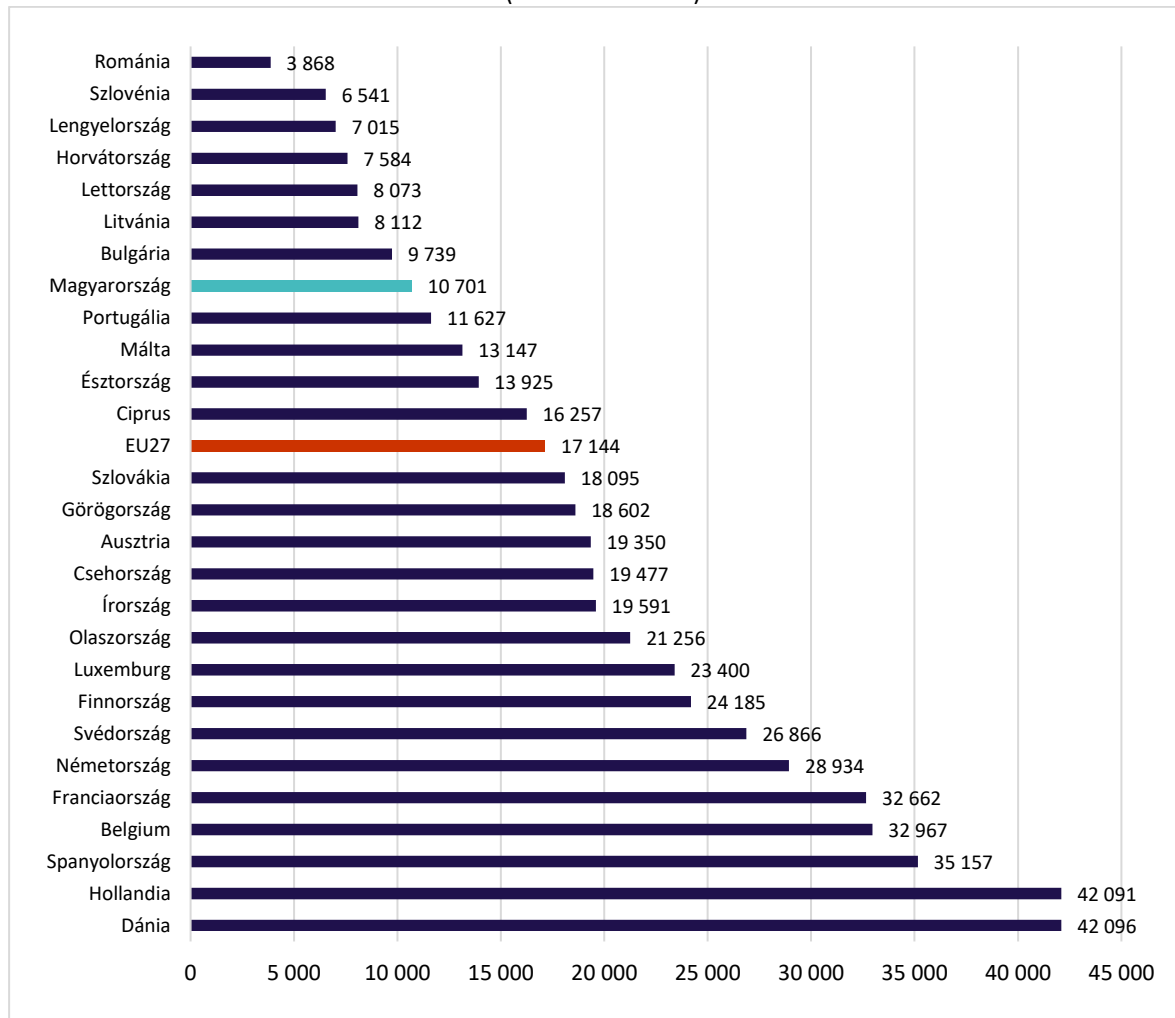

Forrás: KSH STADAT 19.1.1.21., 19.1.1.24., 19.1.1.25., 19.1.1.36. alapján ÁSZ szerkesztés

5. SZ. FÜGGELÉK – A MEZŐGAZDASÁGI MUNKAERŐ TERMELÉKENYSÉGE 2020-BAN AZ EU27 TAGORSZÁGOKBAN

7. ábra

A mezőgazdaság munkaerő termelékenysége 2020-ban az EU27 tagországokban
(adatok euróban)

Forrás: Eurostat (2022) alapján ÁSZ szerkesztés

ÁLLAMI SZÁMVEVŐSZÉK

1052 Budapest, Apáczai Cs. J. u. 10. | 1364 Budapest 4. Pf. 54

TEL: +36 1 484 9100

email: szamvevoszek@asz.hu

web: www.asz.hu | www.aszhirportal.hu